

RIIGIKOGU

4. istungjärk. **Protokoll nr. 90 (27).**

1921 a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine ja päewakorra-punktide kindlaksmääramine. — 2. Riigikogu Juhataja teadaanne Tööerakonna Riigikogu rühma liikme L. Olesk'i Riigikogust tagasiastumise ja järgmise kandidaadi kohta. — 3. Seadus weejuhtimise kohta läbi wõõra maa maapranduse otstarbel — redaktsiooni komisjoni esitis. — 4. Seadus põllutöökoolide õpetajate palga kohta — vastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata. — 5. Wabariigi Walitsuse koosseisude täiendamine. — 6. Siseministri wastus Kommunistilise Tööliiterühma arupärimise peale K. Saks'a peksmise asjus. — 7. Komisjonide täiendawad walimised. — 8. Seadus Eesti ja Soome waheliste merealuste kaabelite omamisõiguse lepingu kinnitamise kohta. — III lugemisel vastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata. — 9. Seadus Eesti ja Soome waheliste merealuste kaabelite korraspidamise ja kasutamise kohta samuti ka nende kaabelite abil toimetatava telegraafilise ja kaugekõnelise läbikäimise kohta Eesti ja Soome wahel — III lugemisel vastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata. — 10. Seadus Eesti ja Läti wahelise konsulaar-lepingu kinnitamise kohta — III lugemisel vastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata. — 11. Seadus Eesti ja Leedu wahelise konsulaar-lepingu kinnitamise kohta — III lugemisel vastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata. — 12. Seadus Eesti demokraatliku wabariigi ja Ukraina sotsialistliku nõukogude wabariigi wahel tehtud lepingu ja sellele lepingule juurelisatud täiendawa kokkuleppe kinnitamise kohta — III lugemisel vastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata. — 13. Seadus Eesti, Läti ja Leedu wahelise posti, telegraafi, telefoni lepingu kinnitamise kohta — III lugemisel vastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata. — 14. Seadus Eesti ja Läti wahelise konventsiooni kinnitamise kohta Liiwimaa linnade hüpoteeği seltsi, nüüd nimetatawa Eesti hüpoteeği panga tegewuse likwideerimise kohta Lätimaa piirides — III lugemisel vastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata. — 15. Seadus põllutööministeeriumi 1921 a. korralise eelarwe osalise muutmise kohta — III lugemisel vastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata. — 16. Seadus põllutööministeeriumi 1921 a. korraliste kulude eelarwe osalise muutmise kohta — III lugemisel vastu wõetud. — 17. Seadus Piirissaare 1921 a. tuleõnnetutele abiandmise kohta — III lugemisel vastu wõetud. — 18. Rkl. A. Schulbach'i soowiawaldus — tagasi lüüetud. — 19. Seadus töö- ja hoolekandeministeeriumi 1921 a. korraliste kulude eelarwe peat. III §§ 1 ja 26 muudatuste kohta — III lugemisel vastu wõetud. — 20. Seadus haridusministeeriumi 1921 a. korraliste kulude eelarwe muudatuste kohta — III lugemisel vastu wõetud. — 21. Seadus teedeministeeriumi 1921 a. korraliste kulude eelarwe suurendamise kohta 230.000.000 marga wõrra teedeministeeriumi alal — III lugemisel vastu wõetud. — 22. Määrus Asutawa Kogu seadusandliku delegatsiooni poolt 5. III. 1920 a. wastuwõetud määruse maakonna ja linna koolinõunikude kohta §§ 5, 6, 7 muutmiseks — III lugemisel. — 24. Rkl. Jaan Leeto wangist wabastamise küsimus. — 25. Riigikogu töödele waheaja määramise küsimus. — 26. Otsus töötatöölise kinnitamise seaduse eelnõu wäljatöötamise ja läbiwaatamise kohta. — 27. Koosoleku lõpetamine kwoorumi puudusel.

Riigikogu koosolek 16. detsembril 1921. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 75 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab Riigikogu esimees **J. Kukk.**

Sekretääri kohal sekretäär **A. Tupits** ja paras abisekretäär **J. Bergman.**

Walitsuse lauas: riigiwanem **K. Päts**, kohtuminister **J. Reichman**, siseminister **K. Einbund**, põllutööminister **B. Rostfeldt**, haridusminister **H. Bauer** ja riigisekretäär **K. Terras.**

Koosolek algab kell 5 p. l.

Juhataja **J. Kukk:** Awan Riigikogu koosoleku.

1. Päewakorra täiendamine ja päewakorra-punktide kindlaksmääramine.

A. Anderkopp (Töer.): Teen ettepaneku päewakorda wõtta komisjoni täiendawad walimised.

Siseminister K. Einbund: Teen ettepaneku päewakorda wõtta Wabariigi Walitsuse wastus Kommunistilise rühma arupärimise peale Saks'a peksmise asjus.

J. Wanja (kom.): Mina teeks ettepaneku päewakorra muutmise kohta, nimelt et 19 päewakorra-punkt wõtta esimeseks ja 21 päewakorra-punkt wõtta teiseks päewakorra-punktiks.

Juhataja J. Kukk: Enam ettepanekuid ei ole. Panen tehtud ettepanekud hääletamisele. Esiteks panen hääletamisele rkl. Anderkopp'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek vastu wõetud. Teiseks panen hääletamisele siseministri ettepaneku. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on see ettepanek vastu wõetud. Nüüd on küsimine, missugusesse järjekorda teda mahutada. (Siseminister K. Einbund:

4-sse punkti.) Siseministri poolt on ettepanek tehtud seda 4-da päewakorra-punkti alla wõtta. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on 4-as päewakorra-punkt siseministri wastus.

Siis on rkl. Wanja ettepanek. Poolt on 18 häält, wastu 30. Sellega on ettepanek tagasi lükatud. Rkl. Wirma poolt on ettepanek tehtud komisjoni täiendawaid walimisi wõtta 5-da päewakorra-punktina. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on ettepanek wastu wõetud.

2. Riigikogu Juhatus
tuse teadaanne
Tööerakonna Rk.
rühma liikme L.
Olesk'i Riigikogust
tagasiastumise ja
järgmise kandi-
daadi kohta.

Enne kui päewakorra juure minna, on juhatusel teatada, et Tööerakonna rühma poolt on teadaanne tulnud rkl. Lui Olesk'i lahkumise üle Riigikogust. Juhatus

poolt on kutse saadetud järgmisele selle rühma kandidaadile Oskar Jürgenfeldt'ile.

Riigikogu läheb esimese päewakorra-punkti juure.

3. Seadus weejuhtimise kohta läbi wõõra maa maaparanduse otsarbel.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **K. Ast**: Redaktsiooni komisjon paneb ette kinnitada „Seadus weejuhtimise

kohta läbi wõõra maa maaparanduse otsarbel“ teksti järgmiste redaktsiooniliste parandustega:

(Loeb): I parandus: § 1 algus redigeerida järgmiselt: „Maakuiwatamiseks, weeju kasutamiseks, maaniisutamiseks, üleujutamiseks ja weega warustamiseks kanalisatsiooni wete“ jne.

Juhataja **J. Kuk**k: Panen paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 2. § 1, rida 4: „ehk“ asemel peab olema „wõi“.

Juhataja **J. Kuk**k: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 3. § 2, rida 2: „wabatahtlikult“ asemel peab olema „wabal kökkuleppel“.

Juhataja **J. Kuk**k: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 4. § 3, rida 3: „ehk“ asemel peab olema „wõi“.

Juhataja **J. Kuk**k: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 5. § 4, rida 1: „wett juhtides“ asemel peab olema „juhtides wett“.

Juhataja **J. Kuk**k: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 6. § 4, rida 5: „ehk“ asemel peab olema „wõi“.

Juhataja **J. Kuk**k: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 7. § 4, rida 7: „wett juhtides“ asemel peab olema „juhtides wett“.

Juhataja **J. Kuk**k: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 8. § 4, rida 9: „nende“ asemel peab olema „neis“.

Juhataja **J. Kuk**k: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 9. § 6, rida 2: „ehk“ asemel peab olema „wõi“.

Juhataja **J. Kuk**k: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 10. § 7, rida 2: „tarwilikka“ asemel peab olema „tarwisminewate“.

Juhataja **J. Kuk**k: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 11. § 7, märkus 1, rida 3: „kumbagil“ asemel peab olema „mõlemal“.

Juhataja **J. Kuk**k: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja K. Ast (loeb): Parandus 12. § 7-me märkus II, rida 3: „selle“ asemel peab olema „käesolewa“.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja K. Ast (loeb): Parandus 13. § 10-ne märkus I, rida 1: „saab häwitatud“ asemel peab olema „häwitatakse“.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja K. Ast (loeb): Parandus 14. § 13, rida 4: „nendega ühes“ asemel peab olema „omanikuga ühiselt“.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja K. Ast (loeb): Parandus 15. § 16 lehekülg 6, rida 5 ja 6: „teha, et wõib kulused kohtuteel tagasi nõudes“ asemel peab olema: „teha ja ette wõtjalt kulud kohtuteel tagasi nõuda“.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja K. Ast (loeb): Parandus 16. § 17, rida kolm ja neli: „riktud ja weejooks takistatud ei saaks“, asemel peab olema „riktaks ja weejooksu ei takistaks“.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja K. Ast (loeb): Parandus 17. § 18 rida 3 ja 5 „ehk“ p. o. „wõi“.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja K. Ast (loeb): Parandus 18. § 18, rida 5: „ehituse“, peab olema „ehitamise“.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja K. Ast (loeb): Parandus 19. § 19, rida 8: jätta wälja sõna: „ära“.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja K. Ast (loeb): Parandus 20. § 25, rida 2 ja 3: „sisseantud“, p. o. „esitatud“.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja K. Ast (loeb): Parandus 21. § 26, rida 2: „asja“ p. o. „selle“.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja K. Ast (loeb): Parandus 22. § 25, rida 4: „kuid“ p. o. „ent“.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja K. Ast (loeb): Parandus 23. § 34, esimese lause wiimane osa algades sõnast „missuguse“ redigeerida järgmiselt: missuguse maakonna piirides wee loomuliku ärawoolu seisukohalt wesi-ehitus algab.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja K. Ast (loeb): Parandus 24. § 40 redigeerida järgmiselt: Kesweekomisjonil kui ka tema juhatajal on õigus kutsuda asjatundjaid komisjoni koosolekutele nõuandwa hääleõigusega.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja K. Ast (loeb): Parandus 25. § 43 rida 3: „ehk“ p. o. „wõi“; sealsamas „sisseantud“ p. o. „tulnud“.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on parandused wastu wõetud.

Aruandja K. Ast (loeb): Parandus 26. § 43 rida 6: „ehk“ p. o. „wõi“.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on parandus wastu wõetud.

Aruandja K. Ast (loeb): Parandus 27. § 44 rida 2: „korral“, p. o. „puhul“.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on parandus wastu wõetud. /

Aruandja **K. Ast**: Siis on siin veel, parandus § 43, 2. lõikes, kus öeldud on, et „ettenähtud tähtaja jooksul antakse rewisjoni kaebtus riigikohtule“. Aruandja seletas, et sõna „rewisjoni“ on ümberkirjutamise juures kogemata teksti jäänud. Mingisugusest rewisjoni kaebtusest siin juttu olla ei saa, see on eksitus olnud ja ümberkirjutamise juures uuesti teksti mahutatud. Jutt on siin ainult kaebtusest, aga mitte rewisjoni kaebtusest. Redaktsiooni komisjon leidis, et kui see nii on, siis ei ole siin tegemist mingisuguse redaktsioonilise parandusega, waid tuleb ainult konstateerida, et siin ümberkirjutamise juures eksitus on juhtunud ja tarwilik on, et see märkus stenogrammides leiduks.

Juhataja **J. Kukk**: Seadus on sellega redaktsiooni komisjoni poolt tehtud parandustega lõpulikul kujul wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

4. Seadus põllutöökooolide õpetajate palga kohta.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Ehrlich**: Seadus põllutöökooolide õpetajate palga kohta on

tänahommikusel koosolekul Riigikogu poolt kolmandal lugemisel wastu wõetud. Et võimalik ei olnud redaktsiooni komisjoni wahepeal kokku kutsuda, siis waatasin mina ühes redaktsiooni komisjoni liikme herra Jürgenstein'iga selle seaduse läbi ja meie leidsime, et seal mingisugust suuremat redaktsioonilist parandust ette wõtta ei tule. Sellepärast teen mina ettepaneku wastu wõtta seda seadust ilma redaktsiooni komisjoni kätte andmata.

Juhataja **J. Kukk**: On ettepanek tehtud seda seadust wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni kätte andmata. (Hääletatakse.) Üksikud hääled on wastu. Sellega on seadus põllutöökooolide õpetajate palga kohta ilma redaktsiooni komisjoni andmata wastu wõetud.

5. Wabariigi Walitsuse koosseisu täiendamine.

Edasi on päewakorras Wabariigi Walitsuse koosseisu täiendamine. Pärast seda, kui Riigikogu minule ülesandeks tegi walitsuse täiendamiseks samme astuda, oli minul läbirääkimine riigiwanemaga. Riigiwanem teatas minule, et tema on kaks ministri kan-

didaati leidnud, ja nimelt teedeministri kohale rkl. K. Ipsberg'i ja töö- ja hoolekandeministri kohale rkl. Chr. Kaarna. Panen ette mõlemaid kandidaate kodukorra põhjal walitsuse liikmeteks walida. Sõna on korra kohta rkl. Anderkopp'il.

A. Anderkopp (töer.): Teen ettepaneku 10 minutilist waheaega määrata.

Juhataja **J. Kukk**: Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wähemus on wastu. Kuulutan sellega 10 minutiks waheaja.

Waheaeg algab kell 5.35 min.

Peale waheaega algab koosolek kell 5.50 min.

Koosolekut juhatab esimees **J. Kukk**.

Sekretääri kohal sekretäär **A. Tupits**.

Juhataja **J. Kukk**: Riigikogu läheb päewakorras edasi. Wabariigi Walitsuse liigete walimine sünnib kodukorra § 104 põhjal lahtisel hääletamisel liht hääleteenusega. On kaks kandidaati walida, kas neid koos wõi üksikult walida. (J. Laidoner (põl.) kohalt: Koos walida!) On ettepanek tehtud koos walida. Selle wastu ei waielda. Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. herra Anderkopp'il.

A. Anderkopp (töer.): Tööerakonna nimel on mul au Riigikogule järgmist teada anda: Rühmade wahekorrad Riigikogus tegid jaanuaris paratamatuks nelja rühma wahelise koalitsiooni walitsuse loomise, kusjuures waastastikuse järelandmise põhjal kindla töökawa kohta kokku lepiti. Selle aja jooksul on walitsuse tegewuses sammusid nähtawale tulnud, mida meie tihti heaks kiita ei ole saanud ja mille parandamiseks meie wõimalust mööda oleme püüdnud tegewad olla, kuigi see alati soowitawaid tagajärgi annud ei ole.

Mõnda aega kestnud läbirääkimistel walitawate rühmade wahel on aga jaanuari kokkuleppes kõrwale minnes, nõudmistega esinevad, mida meie endale kuidagi wastu wõetawaks ei pidanud. See tuli awalikuks iseäranis selgel kujul meie maauuenduse edaspidise käigu käsitamisel, kus sootu isesuguseid alusnõore ja põhjendusi mööduandwaks taheti wõtta. Küsimuse lahendamist katsuti otsida siis üksikasjalisest kawast maauuenduse edaspidise käigu kohta, mille põllutööminister tulewase aasta kohta ka üldjoontes esitanud on.

Wastuwõtmist on leidnud meie poolt ülesseatud põhimõte, et mõisad järgnewa

kahe aasta jooksul rahwale väljajagamisele tulewad, välja arvatud need, mida eriotstarbeteks kasutatakse ja mille kohta üksikasjalik kawa, kui majapidamiste endi, nii ka nende alaljäämise otstarbe ja kasutamise wiisi ära tähendamisega, lähenewaks kewadeks esitatud peab olema. Ja kuigi kawa tulewasel aastal maauenduse läbiwiimise kohta meid täielikult ei rahulda, loodame meie seal üksikuid muudatusi näha, mida maauenduse käik meie arwates eeldab ja mille teostamist tehnilised olud võimaldawad.

Meie ei saa salata, et üldpoliitilisest seisukohast välja minnes ja meie maauenduse otstarbet ja ülesandeid silmas pidades tahetakse edasi minna sihis, mis meie rahwale üleüldistes joontes wastuwõetaw on. Wastuwõetawat seisukohta tahame leida ka kewadel esitatawast kawast eriotstarbeteks jäetawate majapidamiste kohta, ühtlasi uskudes, et asunikkuude huwid õigustatud rahuldandamist leiawad ühelt poolt praeguste mittekergete olukordade kergendamises, nii ka edaspidiste soodsate võimaluste loomises nende majapidamise tõstmiseks.

Kõiki seda arwesse wõttes ei ole meil põhjust praegu keelata oma toetust praegusele kokkuleppe-walitsusele ja tema uute liikmetega täiendamisele.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud rahwasaadikud! Praegusel ajal etendab tööstus-kaubandusministeerium riigi elus üli-suurt osa, sest siin ei ole mitte ainult tööstuse ja kaubandusliste asjadega tegemist, waid on ka palju tähtsamaid ülesandeid täita, et ülemineku ajajärgust normaal olukorraks jõuda. Sellepärast on meie rühma seisukohalt wähe soowitaw, et kaubandus-tööstusministeeriumi iseseisew juhataja Wabariigi Walitsuse täiendamisel kõrwale on jäetud. Kui kaubandus-tööstusministeeriumi juhatamine antakse mõne teise ministri kätte, siis ei takista see mitte ainult mõlema ministeeriumi tegewuse juhtimist, waid see oleks eriti kahjulik just meie kaubandus-tööstusliselt seisukohalt. Sellepärast arwab meie rühm, et iseseisewa kaubandus-tööstusministri walimist peaks esimesel võimalusel päewakorraks wõtma. Eriti tarwilik oleks iseseisew kaubandus-tööstusminister sellepärast, et meie kaubanduspoliitika alal nähtusi esile tuleb, millega rühm mitte leppida ei wõi. Meil on omal ajal, kui erakorralised olud meid selleks sundisid, normeermise põhimõte riigi majanduslises elus maksew olnud, meil ei ole mitte wabalt sisse ega välja wedada

wõidud, meil on kitsendatud kodanikkude waba isetegewust just sellel alal ja sellepärast, et oli tarwis laiemaid rahwahulkasid kitsikuse ja raske seisukorra eest neis oludes, kus mitte ei olnud võimalik loomuliku kaubawahetuse teel aineid kätte saada, kaitsta. Nüüd oleme meie selle poolest edasi jõudnud, et meie sõjaajast ja sõjale järgnewatest raskustest tähtsal määral kõige poliitiliste rühmade esitajate seletust mööda juba normaalaegadele lähenenud oleme, ja mõneski asjas normaal oludes asumeegi.

Sellepärast on siis loomulik, et endised normeermise põhimõtted kõrwale jäeti. Aga seal sündis murranguid, millest ootamata järeldusi võib teha. Ei kaotatud riigimonopooli, lihamonopooli näituseks, mitte ära selleks, et waba isetegewust põllumeeste keskel võimaldada, waid normeermi edasi ja loodi eramonopool riigi monopooli asemele.

Riik jäi oma sissetulekust ilma, aga põllumehed pidid kahju kandma üksikute ärimeeste ja firmade kasuks. Kui lihamonopooli kõrwaldamine käsile tuli, siis tekkisid teised; isegi liha ja wõi väljawedu tehti üksikute asutuste ainuõiguseks ja wiimase ajal kõnelewad üksikute põllumeeste organisatsioonide esitajad, et liha väljawedu Wenemaale peab saama üksiku organisatsiooni ainuõiguseks. Meie näeme, kuidas seesuguseid ainuõigusi ära kasutakse laialiste rahwahulkade ja põllumeeste kahjuks, nõnda, et üle maa käib protest põllumeeste ringkondadest läbi ja laialiste rahwahulkade meeoleu läheb terawaks just sellepärast, et aetakse isearalikku majanduspoliitikat, mis mitte ei ole kokkukõlas laialiste rahwahulkade huwiga, ei ole kokkukõlas üleüldise riigielu nõuetega, waid on sihitud üksikute väikeste ringkondade huwide rahuldamiseks.

Niisuguseid nähtusi ei wõi meie kannatada, ja oleme arwamises, et täiendatud Wabariigi Walitsus ajawiitmata sammusid peab astuma nende pahede kõrwaldamiseks. Meie seisukohalt on see eriti tähtis, et kaubandus-tööstusministeeriumi eesotsas seisaks mees, kes oma terve tööjõu wõiks pühendada sellele ülesandele. Kui niisugused wõtted edasi kestawad, siis rikutakse meie rahwamajanduslise arenemise rahu-likku käiku, wiiakse rööpaist välja meie rahwahulkade huwide rahuldus, ja sünnitatakse rikkeid meie elukäigus, mis toowad kahju suurtele hulkadele, üksikute väikeste ringkondade kasuks. See ei ole riigi seisukohalt mitte soowitaw, ja sellepärast arwa-

me meie, et iseseiswa kaubandus-tööstusministri walimine wäga soowitaw on. Muidugi hääletame meie nüüd ette pandud kandidaatide poolt, selles lootuses, et meie õigustatud soow saab esimesel wõimalusel rahuldud.

Juhataja **J. Kukk**: Panen ette pandud kandidaadid hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on vähemus. Sellega on rkl. Ipsberg ja rkl. Kaarna Wabariigi Walitsuse liigeteks walitud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

6. Siseministri wastus Kommunistlise Töölisterühma arupärimise peale Karl Saks'a peksmise asjus.

Siseminister **K. Einbund**: Ausatud rahwaesitajad! Kommunistline Töölisterühm on esinenud 3. nowembril s. a. ettepanekuga wõtta

arupärimine wastu Kaisma wallas 5. now. ette tulnud juhtumise kohta kodaniku Karl Saks'a peksmises. See arupärimine on 16. now. Riigikogu poolt wastu wõetud ja walitsusele esitatud. Arupärimise tekstis seletawad allakirjutanud 3 rahwasaadikut, et Waiatu wallas elutsew Karl Saks olewat 5. sept. Kaismalt Pärnumaal, Wändra poole sõites, sattunud kütisalga wõi kaitseliiduga kokku. Need wõtnud ja wiinud teda walla walitsusesse, politsei raiooniülema juure. Seal ülekuulamise juures olewat kaks kütisalga tegelast teda peksnud ja weel rohkem, nii nagu arupärijad seda seletawad politsei raiooniülema kaasabil teda piinanud. Nad olewat Saks'ale rusikaga wastu nagu löönud. Püssitikkudega olewat teda wastu keha torgitud nii, et pinsak läbi pihtkasuka aukliseks on löödud; olla teda põrandale wisatud, jalgadega trambitud jne. Edasi süüdistatakse arupärimise sissejuhatuses, et politsei raiooniülem olewat walmis olnud Saks'a wabastama, kui ülekuulataw maksaks talle altkäemaksu 4.000 mrk. Lõpuks küsitakse Wabariigi Walitsuse käest, kas seda heaks kiidetakse ja kuidas kindlustatakse põhiseaduse § 8, milles isikupuutumatus on kindlustatud.

Kõigi selle kohta, mis Kommunistlise rühma poolt arupärimises ette on toodud, ei ole kodanik Saks peale selle, kui ta järgmisel hommikul wara politsei raiooniülema poolt wallamajast wabastatud, mingisugust kaebtust, ei juurdlewate ega uuriwate wõimude ees tõstnud. Asi tuli uurimise alla siis, kui Riigikogus 16. now. arupärimine

wastu wõeti ja selle arupärimise sisu 17. now. ajalehtedes ilmus. Alles peale seda tegi Pärnu maakonna politseiülem otsekohe korralduse asja uurimiseks. Asja uuriti tema korraldusel kahe kõrgema politseiametniku poolt koha peal. Nüüd minu kätte jõudnud juurdlusmaterjaal annab isenesest asja kohta wõrdlemisi selge pildi. Kannan lühidalt ausatud Riigikogu liigetele ette, milles asi seisab ja milles tõesti süüdistataw raiooniülem ühelt poolt, kui ka oletatawa kütisalga ehk kaitseliidu mehed süüdi on.

Asjalugu selle juurdlusmaterjaali põhjal on järgmine:

Kaisma wallas on enne seda wiimaste kuude jooksul, see tähendab sügisel pimedal ajal, rohkesti rööwimisi ja tapmisi ette tulnud. Enne seda, kui palju enne seda, ei wõi ma mitte ütelda, nagu ajalehtedes seisab, on tabatud seal suur rööwliste salk. Kõige selle tagajärjel olla kohalikud taluperemehed, maapidajad ja rentnikud hirmus olnud ööside pimedate aegade pärast ja on ise üks ühe järele ja teatawas korras wahti pidama hakanud. Eelmisel päewal olid nad tähele pannud, et üks mees kahe tundmata isikuga sõitnud wististe Wiljandi poole. Öösel umbes kella 12 paiku näeb keegi wahilolewatest peremeestest, et teed mööda sõidab tundmata isik ja peatab tema aida taga. See peremees kutsus otsekohe teise appi ja küsib tundmata isikult isikutunnistust ja hobusepassi (Wahelhüüe kohalt: Kas ka wiinatshekki? Naer.) Ühtlasi küsisid, kas Saks mitte nende kahe tundmata isikuga sealt läbi ei ole sõitnud. Kõige esmalt peab tähendama, et Saks'il dokumendid kõik korras on olnud, kuid tema on annud neile peremeestele wäga puiklewad ja kahtlased seletused isikute kohta, keda tema sõidutanud. Sellepärast on peremehed tema kinni pidanud ja wallamajasse wiinud, kus politsei raiooniülem elab. Siin lähewad andmed, mis arupärijate poolt ette toodud, tõsioludest lahku. Saks'a kinniwõtjad ei olnud mitte kaitseliidu mehed, waid peremehed ja mingisugust kütisalka seal üleüldse ei olnud. Seda tunnistawad kõik tunnistajad. Raiooniülema juures algas ülekuulamine. Kinniwõtjad ei olnud mitte sõjariistadega, ei olnud ainustki püssi, nagu arupärijad tõendawad. Üks tunnistajatest arwab, et ühel peremehel olla rewolwer olnud, teised ütlewad, et ei ole olnud. Kinniwõtjad olid lihtsad walwelolijad eraisikud oma waranduse kaitsel. Peab weel tähendama, et Saks eelmisel päewal on käinud oma wenda kusagile wi-

mas, kes ilma loata Wenemaalt üle piiri oli tulnud ja pärast selgunud, et ta kaunis tuntud ja tagaotsitaw riigiwastane tegelane on, kelle kohta süüdistusmaterjaal olemas. Wiimane ei puutu käesolewasse asja, kuid on iseloomustaw. Saks a wennaga olnud ka keegi teine. Kumbki pole tahtnud koha peale jääda, waid soowinud Tallinna poole sõita. Seda seletab küüdimees Saks ise. Wallamajas on politsei raiooniülem Saks'a kohta tõesti protokollis teinud, läbi otsinud ja õhtu kella 12-st kunni hommiku kella 7-ni kinni jätnud. Kas läbiotsimise juures peksmist ette tuli, selle kohta on tunnistused lahkuminewad, kuid minule näib, et selles asjas materjaal siiski selleks põhjust annab, et kohtuuriija juures asjale käiku anda.

Igatahes seda eitada ei saa, et need taluperemehed raiooniülemale juures mingisuguseid peksuabinõusid Saks'a kohta on tarwitanud, kusjuures politsei raiooniülem seda mitte ei keelanud. Kas see rusikatega wõi käenukkidega on sündinud, seda täiesti selgitada ei saa, kuid püssidega ei ole teda mitte peksetud, seda tunnistawad kõrwalolijad, kes seal müra on kuulnud. Minul ei ole wõimalik weel kogu seda materjaali ette kanda, sest et asi weel eeluurimise all on ja kohtuuriija kätte läheb. Teiseks on süüdistus tõstetud arupärimises selle kohta, et Saks'a olla piinatud. Selle kohta wõiksin ütelda, et piinamise kuju sellel olla ei saanud, sest seaduse mõiste järele peawad sel oma teatawad tundemärgid olema jne. Praegusel korral ei wasta süüdistus piinamise mitte tõele, seda rohkem et Saks'a oma seletuse järele olla tema nii suure wea saanud, et ennast Wiljandis dr. Soosaar'e juures olla arstimas käinud. Dr. Soosaar'e tunnistus ütleb aga, et tema haigeteraamatus niisuguse nimega isikut leida ei ole selle järele, kui peksmine sündis, s. o. 6. kunni 9. detsembrini. Kui Saks dr. Soosaar'e juures end arstimas oleks käinud, siis oleks wiimane teda kindlasti mäletanud ja arstiraamatus sellekohane sissekirjutus leida. Tunnistajate poolt tõendatud lärmi ja rüselamise kohta ülekuulamise juures wõib kõige rohkem ütelda, et ülekuulamine niisuguse lärmiga on sündinud, mis mitte ei oleks tohtinud ette tulla, aga kuidas seal pekseti, seda wälja selgitada on tingimata tarwlik ja seda wõib teha ainult kohtuuriija.

Edasi süüdistatakse politsei raiooniülemat selles, et tema mõista annud, et ta altkäemaksu wastu oleks walmis Saks'a wabastama. Süüdistust kindlaks teha ei saa-

dud, sellepärast et tunnistajad, seal hulgas ka wallakirjutaja, kes seal juures olnud, — sest kannataja Saks ise annab üles wallakirjutaja ja tema proua, — ei wõi seda mitte tunnistada. Nemad mõlemad tunnistawad, et niisugust mõistaandmist olnud pole. Saks teatab weel, et läbiotsimise juures wõetud temalt ära 5.500 mrk., tagasi annud aga 4.000 mrk. See ei wõi olla, et raiooniülem vähem tagasi andis, sest summad, mis ära wõetakse, protokolleeritakse ja tagasi antakse jällegi allkirja wastu. Saks aga raha tagasisaamise juures, mille juures wiibisid wallakirjutaja ja teised, mingisugust protesti ei awaldanud. Altkäemaksu fakti ka oletada ei saa, sest tunnistajad, s. t. wallakirjutaja, on lahtilaskmise juures olnud ja tõendab, et seda fakti olnud pole.

Edasi süüdistatakse politsei raiooniülemat, ehk õigemini tõuseb see süüdistus juba juurdlusest enesest, arupärijad seda ette ei too, et tema olewat seaduswastaselt Saksilt wabaduse wõtnud ning kinni pidanud seaduswastaselt kella 12 öösel kunni kella 7-ni hommikul. Selle kohta pean ma ütleva, et politsei raiooniülem nähtawasti oma mitteteadmises, — sest muuga seda seletada ei saa, sest et tema Saks'i ei tunnud ega mingit waenu tema wastu ei olnud, — on tõesti üle astunud kriminaalkohtupidamise korra §§-dest 257 ja 258, mis ainult teatawatel juhtumistel annawad politseiwõimudele õiguse läbiotsimist ja kinnipidamist ette wõtta. Neid juhtumisi ei ole aga käesolewal korral mitte olnud, waid nähtawasti on seda asja talitatud kodusel teel. Kogu see asi jätab niisuguse mulje, et mehed olid politsei raiooniülemale tuttawad, tulid wallamajasse üteldes, et tema on kahtlane isik jne. Politsei raiooniülem tegi isiku selgeks, kuid oleks pidanud sealjuures ainult teadaannet protokolleerima. Aga politsei raiooniülem, §§-de 257, 258 järele mitte käies, on tõesti Saks'i kinni pidanud, sellepärast, et teda kahtlase isikuna peatati, kuna see süü küllalt põhjust ei annud politseile niisugust sammu astuda. Samuti ei olnud õigust eraisikutel niisuguseks kinnipidamiseks, ja nemad saawad kannatama niisamuti, kui politseiametnik, ehk küll vähemal määdul, sest et nad eraisikud on. Politseiametniku süü on ette nähtud w. n. s. § 1540, mille järele tema süü tuleb läbiwaatamisele awalikus süüdistuse korras. Kui seal juures on olnud asjaolusid, mida arupärijad ette toowad ja mida materjaali põhjal on

raske selgeks teha, siis on tema süüdistus § 1542 põhjal veel suurem. Erasisikute karistus on loomulikult väiksem, kuid karistuse alla langewad nad siiski. Seda asjaolu, et politsei raiooniülema poolt Saks kinni peeti seaduswastaselt, tuleb seletada lihtsalt raiooniülema seaduse mitte-teadmiselega. Muidugi see iseenesest midagi ei wabanda ja kannatada sel mehel tuleb. Käesolew asjaolu aga näitab, kui tähtis meil praegusel korral politseiametnikkude õppus on, et kodanikkude julgeolekut kindlustada. Selleks on meil, nagu mul juba ennemalt juhus on olnud teatada, kõik tehtud, et seaduse wähetundmisest üle saada. Nähtawasti ei olnud see raiooniülem mitte kursusi läbi teinud, ja seaduseraamatuid ka ei ole, instruksiooni pole ta ka tähele pannud, ning sellepärast on ta sarnase seadusest üleastumise teinud ja kuriteo korda saatnud. Nõnda siis wõiksin ma wastata esimese küsimise peale, et Wabariigi Walitsus ametikohuste täitmisel mingisugust kuritööd heaks ei kiida ja nende ilmsiks tulemisel käiakse seadusetähe järele. Teise küsimise peale, mis mõtleb walitsus selleks teha, et põhiseaduse § 8-da järele isikupuutumatus kindlustatud oleks, pean mina wastama, et meie teeme selleks kõik, et isikupuutumatus kindlustatud oleks. Käesolewal korral peawad selle wastu eksinud süüdlased kannatama seadusetähe järele ja mingisugust armuandmist ei wõi mitte olla. Lõpuks pean mina Riigikogu kommunistlikele saadikutele Wanja'le, Soansi'le ja Kägu'le tänulik olema, et nemad ametialalise kuriteo selgitamises minule abiks on olnud. Käesolewal juhtumisel seisab kuritöö selles, et politseiametnik seaduswastaselt 7 tunni jooksul kodanikult tema wabaduse ära wõttis. Ühtlasi on Riigikogu Kommunistline rühm siitsamast Riigikogu kõnetoolilt aidanud selgeks teha ka nende erasisikute üleastumise seadusest. Kuid sellesama tagajärje oleksime meie kätte saanud ilma Riigikogu kõnetoolita ja mina paluksin edaspidi alati niisugustel juhtumistel materjaal otsekohe minu kätte saada ja siis ei saa asi mitte wiibima nii kaua, kui praegu. Kõnealolewal juhtumisel kestis uurimine 1½ kuud. Kui aga materjaal oleks otsekohe minu kätte saadud, siis oleks sellele asjale otsekohe jälgile saadud. (J. Piiskar (is.): Ja maha ma etud!) Nüüd on tal palju keerulisem käik olnud. Kunagi ei ole midagi maha maetud, sest iga süütegu, mis kuskil ilmsiks on tulnud, on ka wastawa paragrahwi järele wastawa karistuse saanud.

E. Kägu (kom.): Meie, kui selle seaduseelnõu esitajad (Üleüldine naer) ... Meie, kui selle arupärimise esitajad, siseministri seletust ära kuulates, teatame, et meie seletusega mitte rahul ei ole.

Juhataja J. Kukk: Riigikogul tuleb otsustada, millal läbirääkimisi wastamise kohta pidada.

E. Kägu (kom.): Ma teen ettepaneku läbirääkimisi otsekohe awada.

Juhataja J. Kukk: On ettepanek teinud läbirääkimisi otsekohe awada. (J. Tõnisson (rhw.): Mis siin veel rääkida!) (Hääletatakse.) Wähenus on wastu. Sellega on otsustatud läbirääkimisi kohe awada.

J. Wanja (kom.): On küll väga kena kuulda, et siiski üks nendest karjast arupärimisest, milledega meie oleme esinenud, leitakse õige olewat. Wõib olla, tuleb see sellest, et uus kurs ehk on peale kriisi, aga wõib ka olla väga hästi mõni teine põhjus. Kunagi aga ei ole leitud, et meie poolt sisseantud arupärimine õigete asjaolude peal oleks seisnud. Kui meie seda arupärimist sisse andsime, siis tegime seda niisamasuguste kindlate ja tõsiste andmetega, nagu teisedki arupärimised, mis tagasi on lükatud ja mille kohta siseminister alati on seletanud, et nad puha waled on.

Imelikuna paistab aga käesolewa arupärimise juures see osa wastusest, kus herra siseminister rääkis, et need peremehed, wõi isikud on olnud ilma püssideta. Meil on aga kindlad andmed, et need isikud mitte ainult peremehed, waid peremehed kütisalga liikmed olid ja et need kütisalga liikmed olid warustatud püssidega. Seda, et nad püssidega olid, tõendab veel enam see asjaolu, et need kütisalga liikmed siseministri seletuse järele rõõwliid, wõi wargaid walwamas olid. Ei wõi mitte uskuda, et need peremehed, kui nad ilma püssideta oleks olnud, oleks julgenud inimest, kes aida taha seisma jäi, palja käega kinni wõtma minna, ju nad ometi arwasid, et ta seal wargile hakkab. See juba annab mõista, et nad palja käega mitte ei olnud. Peale selle öeldi seletuses, et uurimine siiski raskendatud on, olewat mõned andmed, mida mitte awaldada ei wõidawat. Mina aga arwan, et meil siiski tähtis on, et sarnane asi tõesti selgesti uuritud peab saama. Mina kahtlen nende uurimiste juures, mida uuriwad meie politseinikud, kuigi küll ülemad. Mina ei wõi mitte oletada, et see täiesti õigete andmete kokkukogumine oleks, kui kuritegewust

uuriwad needsamad isikud, kes süüteoga ise lähedalt seotud on.

Sellepärast arwan mina, et meil parem ja selgem saab olema kui sellesse asjasse puutuwaid asju rahwaesitus ise uurida saab, (N a e r) siis saaksime meie ka selge pildi sellest, kas meie eelmised arupärimised on seisnud tõe alusel, wõi mitte, ja kas on nad olnud ainult lihtsalt prowokatsiooniks, seda enam, et ka siseminister ise ütles, et uurimine raskendatud on. No, siis meie aitame teid välja uurida, ja kui meile täna öeldi tänu selle eest, et meie selle asja walguse ette oleme toonud, siis annan ma wõimaluse kõikidele rühmadele weel selgemat pilti sellest asjast saada, mis ka tulewikus mõõduandew wõiks olla. Mina panen ette järgmise ülemineku-wormeli: „Riigikogu tunnistab siseministri seletuse arupärimise puhul Karl Saks'a peksmise ja piinamise kohta Kaisma wallamajas öösel wastu 5. septembrit s. a. kohalise kaitseliidu ja politseiniku poolt mitterahuloldawaks ja otsustab asutada isäralise komisjoni kõigi Riigikogu rühmade esitajatest arupärimises ettetoodud asjaolude järeluurimiseks.“

Siseminister K. Einbund: Eksiarwamiste ärahoidmiseks pean tähendamata, et ma mitte ei ütelnud, et see uurimine raskendatud on, waid ma ütlesin, et uurimine läheb nüüd kohtuuriija kätte edasi, sest et politsei korras seda mitte teha ei saa. Mina arwan, et niipalju peaks saadikul Wanja'l teada olema, et kogu selle asja juures see peksmine, kui ta üleüldse olnud on, mulle näib, et ta oli, mitte ei ole nii suure tähtsusega, kui seaduswastane wabaduse wõtmine. Seda seaduswastast wabaduse wõtmist uurib kohtuuriija paremini, kui parlamendi komisjon seda teeks, ja pealegi ei wõi parlamendi komisjonid sarnaste wäikeste asjadega tegemist teha, sest see asi on tõesti väga wäikene.

A. Hansen (is.): Ma ei taha selle küsimuse juures pikalt peatada. Herra siseminister oli ise sunnitud tunnistama, et arupärimine ei ole mitte kihutustöö, waid et seal ettetoodud andmed siiski tõele wastawad; ja teisest küljest tähendas ta, et juurdlusmaterjaal on antud kohtuuriija kätte, kes sellest wastawad järeldused teeb. Mina pean aga tõendamata, et meil on olnud mitu korda tegemist sarnaste küsimustega, meil on mitmed analoogilised peksmise ja piinamise juhtumised olnud, ja

igakord on siseminister wõinud seletada, selle peale waatamata, et kõrwaltsaadud andmed teist keelt kõnelewad, et nad mitte tõeoludele ei wastawat ja walel alusel seiswat. Näituseks minule on räägitud, et Tartu wangimajas on olnud mitmekordseid peksmisi ja mitte alati kaitsepolitsei, waid ka sisemise personaali poolt. Muuseas on peksa saanud hirmsal wiisil 16. wõi 18. oktoobril keegi wangisolew kodanik Klein. Teda on peksetud niiwõrd palju, et tema pärast seda üleni paistes olnud. Üleüldse on meil Tartu wangimaja kohta andmeid olemas, et seal ümberkäimine wangidega äärmiselt karm ja loomuwastane on.

Meie toeame kommunistide rühma ettepanekut, et saaks loodud erikomisjon, sest midu antakse meil tihti niisuguste asjade lahendamise nende samade isikute kätte, kes sellesse asjasse ise segatud on.

Juhataja J. Kukk: Sisse on tulnud kaks ettepanekut. Esimene Kommunistilise Töölisterühma nimel, mida rkl. Wanja ette kandis ja teine — Rahwaerakonna rühma poolt, rkl. Keremi poolt sisse antud, mis järgmiselt käib: „Siseministri seletust Riigikogu Kommunistilise Töölisterühma arupärimise peale ära kuulates, läheb Riigikogu päewakorras edasi.“

Panen need ettepanekud hääletamisele sisseandmise järjekorras.

Esimesena tuleb hääletamisele Kommunistilise Töölisterühma poolt ettepanud ülemineku-wormel. (Hääletatakse.) Enamus on wastu. Sellega on see ülemineku-wormel tagasi lükatud.

Teiseks panen hääletamisele Rahwaerakonna rühma poolt ettepanud, liht ülemineku-wormeli. (Hääletatakse.) Enamus on selle ülemineku-wormeli wastuwõtmise poolt, sellega on ta wastuwõetud.

7. Komisjonide Järgmine päewakorrajäendawad warapunkt on komisjonide täiendawad wallimised. Riigikogu Juhatajusele on selles asjas sisse tulnud järgmine teadaanne: „Teatan, et mina riigi majandusnõukogu liikmete hulgast välja olen astunud. Rkl. Chr. Kaarna.“

Samuti teatab Riigikogu liige Kaarna, et tema rahaasjanduse ja eelarwe-komisjonidest välja on astunud. Siis teatab Põllumeeste rühm, et Riigikogu liige Ipsberg lahkub rahaasjanduse, eelarwe, riigikontrolli alluwuse ja seaduste läbiwaatamise ja

Riigikogu maja ja riigiasutuste ajutiste koosseisude läbiwaatamise komisjonidest.

Põllumeeste rühma poolt on tehtud ettepanek, keda Riigikogu liikme Ipsbergi asemele walida komisjonidesse.

Riigikogu liikme Kaarna asjus ei ole seda ettepanekut aga weel tehtud.

A. Anderkopp (töer.): Riigi majandusnõukogusse, lahkunud liikme Kaarna asemele, paneb Tööerakonna rühm ette walida rkl. Uesson'i, rahaasjanduse komisjoni — Kana ja eelarwe-komisjoni Jürgenfeldt'i.

Juhataja J. Kukk: Kas hääletamise korra kohta tehtakse ettepanekuid? (Hüüded koha pealt: Korraga.) Siis panen ette riigi majandusnõukogusse walida rkl. Kaarna asemele Tööerakonna poolt ette pandud rkl. Uesson; rahaasjanduse komisjoni rkl. Kaarna asemele Tööerakonna poolt rkl. Kana ja eelarwe-komisjoni rkl. Kaarna asemele sellesama rühma poolt rkl. Jürgenfeldt.

Põllumeeste rühma poolt on ettepanek tehtud walida rkl. Ipsbergi asemele rahaasjanduse komisjoni rkl. Arro, eelarwe-komisjoni rkl. Pärlin; riigikontrolli alluuse ja seaduste läbiwaatamise komisjoni rkl. Parik; Riigikogu majakomisjoni rkl. Tupits; riigiasutuste ajutiste koosseisude läbiwaatamise komisjoni rkl. Hünerson. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on ette pandud liikmed nimetatud komisjonidesse walitud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

8. Seadus Eesti-Soome waheliste merealuste kaabelite omamisõiguse lepingu kinnitamise kohta III lugemisel. Wäliskomisjoni aruandja **J. Laidoner** (loeb): Seadus Eesti ja Soome waheliste merealuste kaabelite omamisõiguse lepingu kinnitamise kohta.

Juhataja J. Kukk: Ma panen pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seaduse nimetus wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 1. Leping Eesti ja Soome wahel Eesti ja Soome waheliste merealuste kaabelite omamisõiguse kohta, mis alguskirjas mõlema riigi walitsuswolinikkude poolt Helsingis oktoobrikuu kahekümne üheksandal

päewal ükstuhat üheksasada kahekümne esimesel aastal alla kirjutatud, tunnistatakse kinnitatuks (ratifitseerituks).

Leping awaldatakse ühes käesolewa seadusega.

Juhataja J. Kukk: Panen § 1 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 2. See seadus astub jõusse tema wastuwõtmisega.

Juhataja J. Kukk: Panen § 2 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 2 wastu wõetud.

Kodukorra põhjal panen selle seaduse pärast kolmandat lugemist lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see seadus III lugemise järele lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner: Wäliskomisjoni nimel panen ette seda seadust ilma redaktsiooni komisjoni andmata wastu wõtta.

Juhataja J. Kukk: Panen hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

9. Seadus Eesti ja Soome waheliste merealuste kaabelite korrastamise ja kasutamise kohta, samuti ka nende kaabelite abil toimetatava telegraafilise ja kaugekõnelise läbikäimise kohta Eesti ja Soome wahel — III lugemisel. Wäliskomisjoni aruandja **J. Laidoner** (loeb): Seadus Eesti ja Soome wahelise lepingu kinnitamise kohta Eesti ja Soome waheliste merealuste kaabelite korrastamise ja kasutamise kohta, samuti ka nende kaabelite abil toimetatava telegraafilise ja kaugekõnelise läbikäimise kohta Eesti ja Soome wahel.

Juhataja J. Kukk: Ma panen seaduse nimetuse hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seaduse nimetus wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 1. Leping Eesti ja Soome wahel Eesti ja Soome waheliste merealuste kaabelite

korraspidamise ja kasutamise kohta, samuti ka nende kaabelite abil toimetatava telegraafilise ja kaugekõnelise läbikäimise kohta Eesti ja Soome wahel, mis alguskirjas mõlema riigi walitsuswolinikkude poolt Helsingis oktoobrikuu kahekümne üheksandal päewal ükstuhat üheksasada kahekümne esimesel aastal alla kirjutatud, tunnistatakse kinnitatuks (ratifitseerituks).

Leping awaldatakse ühes käesolewa seadusega.

Juhataja **J. Kukk**: Panen § 1 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 2. See seadus astub jõusse tema wastuwõtmisega.

Juhataja **J. Kukk**: Panen § 2 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 2 wastu wõetud. Kodukorra põhjal panen selle seaduse pärast III lugemist terwelt lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 2 wastu dus III lugemise järele lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner**: Wäliskomisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust ilma redaktsiooni komisjoni andmata wastu wõtta.

Juhataja **J. Kukk**: Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seadus ilma redaktsiooni komisjoni andmata wastu wõetud. Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

10. Seadus Eesti ja Läti wahelise konsulaar-lepingu kinnitamise kohta — III lugemisel.

Wäliskomisjoni aruandja **A. Birk** (loeb): Seaduse pealkiri. Seadus Eesti ja Läti wahelise konsulaar-lepingu kinnitamise kohta.

Pean juure tähendama, et ka mina esinen ettepanekuga seda seadust mitte redaktsiooni komisjoni anda, sest et meie redaktsiooni komisjoni liikme herra Ast'iga selle juba keeleliselt läbi waadatud ja arutanud oleme ja teisest küljest lepingu ratifitseerimine wõiks wiibida, kui ta weel redaktsiooni komisjoni peaks minema. Panen ka ette sõna „konsulaar-le-

ping“ ühendamise märgiga kokku liita, nii et ühenduse joon nende wahel oleks.

Juhataja **J. Kukk**: Sõna ei soowita. Panen nimetuse hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seaduse nimetus wastu wõetud.

Aruandja **A. Birk** (loeb): § 1. Eesti ja Läti waheline konsulaar-leping, mille algkiri mõlema riigi wolinikkude poolt Riias, kaheteistkümnendal juulil ükstuhat üheksasada kakskümmend üks alla kirjutatud, tunnistatakse kinnitatuks (ratifitseerituks).

Leping awaldatakse ühes selle seadusega.

Ka siin tuleb sõnad „konsulaar“ ja „leping“ ühendamise märgiga ühendada.

Juhataja **J. Kukk**: Panen § 1 ühes redaktsioonilise parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **A. Birk** (loeb): § 2. See seadus astub jõusse tema wastuwõtmisega.

Juhataja **J. Kukk**: Panen paragrahw 2 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 2 wastu wõetud. Panen kogu selle seaduse peale III lugemist lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see seadus III lugemise järele lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **A. Birk**: See seadus on redaktsiooni komisjoni ühe liikmega koos läbi waadatud ja ta kannatab küll nii palju kriitikat wälja, et asja rutulikkuse tõttu wõiks ette panna teda ilma redaktsiooni komisjoni andmata wastu wõtta.

Juhataja **J. Kukk**: Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

11. Seadus Eesti ja Leedu wahelise konsulaar-lepingu kinnitamise kohta — III lugemisel.

Wäliskomisjoni aruandja **A. Birk** (loeb): Seadus Eesti ja Leedu wahelise konsulaar-lepingu kinnitamise kohta.

Ka siin esinen samasuguse redaktsioonilise parandusega, mis eelmise seaduse pealkirjaski tegin.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Pealkiri on sellega wastu wõetud.

Aruandja A. Birk (loeb): § 1. Eesti ja Leedu waheline konsulaar-leping, mille algkiri mõlema riigi wolinikkude poolt Riias, kaheteistkümnendal juulil üks tuhat üheksasada kakskümmend üks alla kirjutatud, tunnistatakse kinnitatuks (ratifitseeritaks).

Leping awaldatakse ühes selle seadusega.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja A. Birk (loeb): § 2 See seadus astub jõusse tema wastuwõtmisega.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 2 wastu wõetud. Panen kogu seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on see seadus III lugemise järele lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja A. Birk: Teen ettepaneku seda seadust wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on otsustatud see seadus ilma redaktsiooni komisjoni andmata wastu wõtta.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

12. Seadus Eesti demokraatliku wabariigi ja Ukraina sotsialistliku nõukogude wabariigi wahel tehtud lepingu ja sellele lepingule juurelisatud täiendawa kokkuleppe kinnitamise kohta — III lugemisel.

Wäliskomisjoni aruandja **A. Birk** (loeb): Seadus Eesti demokraatliku wabariigi ja Ukraina sotsialistliku nõukogude wabariigi wahel tehtud lepingu ja sellele lepingule juurelisatud täiendawa kokkuleppe kinnitamise kohta.

Lepingu pealkirjas on tehtud wäike redaktsiooniline parandus, nimelt on endise sõna „selle“ asemel kirjutatud „sellele“.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja A. Birk (loeb): § 1. Leping Eesti demokraatliku wabariigi ja Ukraina sotsialistliku nõukogude wabariigi wahel ühes sellele lepingule juurelisatud täiendawa kokkuleppega kodakondsuse opteerimise korra kohta, tehtud Moskwas, 25. nowembril 1921. a. tunnistatakse kinnitatuks (ratifitseeritaks).

Leping ühes kokkuleppega awaldatakse ühes käesolewa seadusega.

Selle paragrahwi tekstis on redaktsiooni komisjoni esitajad tarwilikuks leidnud kaks redaktsioonilist parandust teha: 1) sõna „selle“ asemele „sellele“ ja 2) „awaldatakse“ asemele „awaldatakse“.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja A. Birk (loeb): § 2. See seadus astub jõusse tema wastuwõtmisega.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 2 wastu wõetud. Panen kogu seaduse peale III lugemist korruga lõpuhääletamisele, (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on see seadus III lugemise järele lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja A. Birk: Teen ettepaneku seda seadust maksma panna ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on seadus ilma redaktsiooni komisjoni andmata wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

13. Seadus Eesti-Läti ja Leedu wahelise posti, telegraafi ja telefoni lepingu kinnitamise kohta III lugemisel.

Wäliskomisjoni aruandja **A. Birk** (loeb): Seadus Eesti, Läti ja Leedu wahelise posti, telegraafi ja telefoni lepingu kinnitamise kohta.

Endises tekstis oli sõna „posti“ järele ühendusmärk, kuid redaktsiooni komisjoni esitajad arwawad paremaks selle asemele komma panna.

Juhataja **J. Kukk**: Panen pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **A. Birk** (loeb): § 1. Eesti, Läti ja Leedu waheline posti, telegraafi ja telefoni leping, mille algkiri nimetatud kolme riigi wolinikkude poolt Riias, kaheteistkümnendal juulil üks tuhat üheksasada kakskümmend üks alla kirjutatud, tunnistatakse kinnitatuks (ratifitseerituks).

Leping awaldatakse ühes selle seadusega.

Selle paragrahwi tekstis on sõna „nimetatud“ asemele wõetud parem sõna „nimetatud“.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 1 redaktsioonilise parandusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Birk** (loeb): § 2. See seadus astub jõusse tema wastuwõtmisega.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 2 wastu wõetud. Panen peale III lugemist kogu seaduse korruga hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on see seadus III lugemise järele lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **A. Birk**: Teen ettepaneku seda seadust maksma panna ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on seadus wastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

14. Seadus Eesti ja Läti wahelise konwentsiooni kinnitamise kohta Liiwimaa linnade hüpoteegi seltsi nüüd nimetatawa Eesti hüpoteegi panga tegewuse likwideerimise kohta Lätimaa piirides, III lugemisel.

Wäliskomisjoni aruandja **A. Birk** (loeb): Seadus Eesti ja Läti wahelise konwentsiooni kinnitamise kohta Liiwimaa linnade hüpoteegi seltsi, nüüdse Eesti hüpoteegi panga tegewuse likwideerimise üle Lätimaa piirides. Selle seaduse pealkirjas on redaktsiooni komisjoni poolt järg-

mised parandused tehtud: 1) Sõnade „Eesti-Läti“ wahel on ühenduse märgi asemele „ja“ pandud ja 2) on sõnade „nüüd nimetatawa“ asemele wõetud üks sõna „nüüdse“.

Juhataja **J. Kukk**: Panen pealkirja parandatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on pealkiri parandatud kujul wastu wõetud.

Aruandja **A. Birk** (loeb): § 1. Konwentsioon Eesti ja Läti wahel Liiwimaa linnade hüpoteegi seltsi, nüüdse Eesti hüpoteegi panga tegewuse likwideerimise kohta Lätimaa piirides, mis mõlema riigi walitsuswolinnikkude poolt Riias nowembrikuu kolmeteistkümnendal päewal üks tuhat üheksasada kahekümne esimesel aastal alla kirjutatud, tunnistatakse kinnitatuks (ratifitseerituks).

Konwentsioon awaldatakse ühes käesolewa seadusega.

Nagu pealkirjaski, on paragrahwi tekstis sõnade „nüüd nimetatawa“ asemele wõetud üks sõna „nüüdse“.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **A. Birk** (loeb): § 2. See seadus astub jõusse tema wastuwõtmisega.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 2 wastu wõetud. Panen peale III lugemise kogu seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole. Sellega on see seadus III lugemise järele lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **A. Birk**: Teen ettepaneku seadust wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

15. Seadus põllutöministeeriumi 1921. a. korralise celarwe osalise muutmise kohta III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman** (loeb): Seadus põllutöministeer-

riumi 1921. a. korralise eelarwe osalise muutmise kohta.

Juhataja **J. Kuk**: Panen pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürman** (loeb): Muuta põllutöoministeeriumi 1921. a. korralist eelarwet järgmiselt:

§ 1. Wähendada:

Peatükk VI.

B. Esitus maakondades.

§ 1	139.462 marka.
§ 3	181.517 „
§ 6	8.218 „
§ 7	176.422 „
§ 8	161.500 „
§ 9	252.664 „

Wähendada kokku 919.783 marka.

Juhataja **J. Kuk**: Panen § 1 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürman** (loeb): § 2.

Suurendada:

Peatükk VI.

B. Esitus maakondades.

§ 2	804.575 marka.
§ 4	55.533 „
§ 5	59.675 „

Suurendada kokku 919.783 marka.

Juhataja **J. Kuk**: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. § 2 on wastu wõetud. Panen kogu seaduse peale III lugemist lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seadus wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürman**: Teen ettepaneku seda seadust ilma redaktsiooni komisjoni andmata wastu wõtta.

Juhataja **J. Kuk**: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seadus wastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

16. Seadus põllutöoministeeriumi 1921. a. korraliste kulude eelarwe osalise muutmise kohta — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman** (loeb): Seadus põllutöoministeeriumi 1921. a. korraliste muutmise kohta.

Juhataja **J. Kuk**: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Pealkiri on wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürman** (loeb): Põllutöoministeeriumi 1921. a. korraliste kulude eelarwe muudetakse järgmiselt:

§ 1. Wähendada.

Peatükk III.

§ 1	15.000 marka.
§ 4	36.000 „

Kokku peatükk III 51.000 marka.

Peatükk IV.

§ 1	25.000 marka.
-----	---------------

Peatükk VII.

A. Peawalitsus.

§ 1	168.000 marka.
§ 2	25.000 „
§ 3	10.000 „
§ 10	50.000 „

Kokku peatükk VII 253.000 marka.

H. Abirahadhariduse alal.

§ 1 p. 16	98.000 marka.
§ 1 p. 19	25.000 „
§ 3 Loomakaswatuse ja piimatalituse alal p. 5	100.000 „
§ 7	35.000 „

Kokku 258.000 marka.

Peatükk IX.

A. Keskasutus.

§ 9	20.000 marka.
§ 10	115.000 „
§ 15	4.655.000 „

B. Maakondade met-

sawalitsus § 5 130.000 „

Kokku peatükk IX 4.920.000 marka.

Wähendada kokku 5.507.000 marka.

Juhataja **J. Kuk**: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürman** (loeb): § 2. Suurendada. Peatükk IX (d. metskonnad). § 1 5.507.000 marka.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 2 wastu wõetud. Panen kogu seaduse III lugemise järele lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **A. Jürman**: Teen ettepaneku seadust wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seadus wastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

17. Seadus Piirissaare Rahaasjanduse komisjoni aruandja 1921. a. tuleõnnetutele abiandmise kohta — III lugemisel. L. Johanson (loeb): Seadus Piirissaare 1921. a. tuleõnnetutele abiandmise kohta.

Juhataja **J. Kukk**: Sõnasooiwiaid pealkirja kohta ei ole. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): § 1. Piirissaare tuleõnnetud wõiwad ärapõlenud hoonete ülesehitamiseks laenu saada kuni 10 aasta peale, 6% eest aastas.

Laenude wäljaandmine sünnib Tartu maakonnawalitsuse kaudu.

Selleks otstarbeks määratakse rahaministeeriumile, riigikassa peawalitsuse alal, kolm miljoni (3.000.000) marka krediiti, wähandades sama ministeeriumi 1921. a. erakorraliste kulude eelarwe peatükk III § 1 — liikumata waranduse muretsemine — selle summa wõrra ja lisades sama eelarwe B osas, I jagu, erakorralised operatsiooni fondid, juure § 3 — Piirissaare tuleõnnetutele laenude wäljaandmiseks — 3.000.000 marka.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): § 2. Piirissaare tuleõnnetud wõiwad riigi-

metsadest taksihindadega arwatult metsamaterjaali saada uute majade ehitamiseks laenu kuni 15 aasta peale, kus juures kahe esimese aasta jooksul, käesolewa seaduse wäljakuulutamise päewast arwates, protsenta ei wõeta, kuna kolmandast aastast peale neli protsenti laenatud materjaali wäärtusest arwatakse.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 2 wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): § 3. Lähemad määrused rahalise laenu summa suuruse ja laenatawa metsamaterjaali hulga kui ka nende laenude wäljaandmise ja tagasimaksu korra kohta töötab wälja ja kinnitab töö- ja hoolekandeminister, kokkuleppel raha- ja põllutööministritega.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 3 wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): § 4. Töö- ja hoolekandeministeeriumile määratakse kolmsada tuhat (300 000) marka krediiti kalapüügiriistade muretsemiseks Piirissaare tuleõnnetutele tasuta wäljajagamiseks, wähandades selle summa wõrra sama ministeeriumi 1921. a. eelarwes peatükk III § 1 ja suurendades peatükk III § 21 määratud krediitid.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 4 wastu wõetud. Panen nüüd kogu seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on seadus III lugemise järele lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson**: Teen ettepaneku seda seadust maksuma panna ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on seadus wastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata. Sõna on soowiawalduseks rkl. A. Schulbach'il.

18. Rkl. A. Schulbach'i soowiawaldus. **A. Schulbach** (töer.): Rahuldusega on Riigikogu Wabariigi Walitsuse poolt

esitatud seaduse wastu wõtnud, kuid seal juures ei saa tähele panemata jätta, et

mitte igakord Wabariigi Walitsusel ei ole wõimalik olnud nii rutulises korras õnnetutele abi anda, ja kuna nüüd Piirissaare tuleõnnetutele abi on antud, ei ole sennijani weel lahendatud sõjakahjude küsimus piiriäärsetes maakohtades, eriti Narwa linna ja Petserimaal. Ma ei taha nüüd pikevalt sellest rääkida, kuid juhin ainult selle peale tähelepanu, et kui nüüd lahendatakse 1921. a. kahjusid, siis peaksime ka aega leidma 1919. a. tekkinud kahjusid lahendada, iseäranis tähele pannes seda asjaolu, et need kahjud isamaa kaitsmisel on tekkinud. Sellepärast panen Riigikogule ette wastuwõtmiseks järgmise soowiawalduse: „Wabariigi Walitsuse poolt esitatud seaduseelnõu Piirissaare 1921. a. tuleõnnetutele abiandmise kohta wastu wõttes, leiab Riigikogu, et piiriäärsete maakohtade, eriti Narwa linna ja selle ümbruskonna ning Petserimaa elanikud, kelle majad ja warandused juba wabadussõja ajal 1919. a. sõjategewuse läbi häwitatud said ja maha põlesid, senni riigilt mingisugust toetust ega tasu ei ole saanud, ja awaldab soowi, et walitsus nende kahjusajate ja kannatajate rahuldamise küsimuse kiires korras lahendamisele wõtaks.“

Juhataja J. Kukk: Makswa korra järele ei saa ma seda soowiawaldust mitte hääletamisele panna.

Edasi on päewakorras seaduseelnõu haridusministeeriumi 1921. a. korraliste kulude eelarwe muudatuste kohta — III lugemisel. Kuna komisjoni aruandja praegu saalis ei wiibi (Wahelhüüe: Walitsuse, koosolekul!) wõiks seda päewakorra-punkti edasi lükata ja järgmise päewakorra-punkti juure asuda.

19. Seadus töö- ja hoolekandeministeeriumi 1921. a. korraliste kulude eelarwe peatükk III §§ 1 ja 26 muudatuste kohta — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **L. Johanson** (loeb): Seadus töö- ja hoolekandeministeeriumi 1921. a. korraliste kulude eelarwe peatükk III § 1 ja 26 muudatuste kohta.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja L. Johanson (loeb): § 1. Wähendada töö- ja hoolekandeministeeriumi 1921. a. korraliste kulude eelarwe

peatükk III § 1 summat kahesaja kaheksateistkümmet tuhande kolmesaja kaheksakümne (218.380) marga wõrra.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja L. Johanson (loeb): § 2. Suurendada töö- ja hoolekandeministeeriumi 1921. a. korraliste kulude eelarwe peatükk III ja § 26 summat kahesaja kaheksateistkümmet tuhande kolmesaja kaheksakümne (218.380) marga wõrra.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 2 wastu wõetud.

Aruandja L. Johanson (loeb): § 3. See seadus hakkab makswa tema wastuwõtmisega.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on § 3 wastu wõetud. Panen selle seaduse terwelt lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on seadus III lugemise järele lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja L. Johanson: Teen ettepaneku seadust wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on seadus wastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juure.

20. Seadus haridusministeeriumi 1921. a. korraliste kulude eelarwe muudatuste kohta — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Wirma** (loeb): Seadus haridusministeeriumi korraliste kulude eelarwe muudatuste kohta.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. Sellega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja K. Wirma (loeb): Haridusministeeriumi 1921. a. korraliste kulude eelarwe muudetakse järgmiselt:

§ 1. Wähendatakse kulud:

Peatükk II.

Kantselei.

§ 1. Palgad	Mk.	137.000.—
§ 2. Päewarahad ja söidukulud	Mk.	100.000.—
Kokku	Mk.	237.000.—

Peatükk III.

Kooliosakond.

A. Keskasutus.

§ 6. Eksamite ja kursuste kulud	Mk.	300.000.—
§ 7-a. Üleüldised toetussummad	"	750.000.—
Kokku	Mk.	1.050.000.—

Peatükk III.

B. Riigikoolid.

§ 4. Majanduslised kulud	Mk.	800.000.—
§ 5. Kooliõpilaste arstimise kulud	"	35.000.—
§ 6. Inwentaari muretsemine	"	100.000.—
§ 8. Toetussummad	"	600.000.—
§ 9. Erikulud	"	160.000.—
Kokku	Mk.	1.695.000.—

Peatükk IV.

Teaduse- ja kunstiosakond.

A. Keskasutus.

§ 1. Palgad	Mk.	80.000.—
-------------	-----	----------

Peatükk IV.

C. Riigikeskarhiw.

§ 4. Majanduslised kulud	Mk.	130.000.—
--------------------------	-----	-----------

Peatükk V.

Majandusosakond.

§ 1. Palgad	Mk.	70.000.—
Kogusumma	Mk.	3.262.000.—

Suurendada kulud:

Peatükk II.

§ 3. Kantselei kulud	Mk.	65.000.—
§ 4. Majanduslised kulud	"	80.000.—
§ 5. Liikuwa waranduse muretsemine	"	200.000.—
Kokku	Mk.	345.000.—

Peatükk III.

Kooliosakond.

A. Keskasutus.

§ 1. Palgad	Mk.	14.400.—
-------------	-----	----------

Peatükk III.

B. Riigikoolid.

§ 1. Palgad	Mk.	200.000.—
§ 3. Kantselei kulud	"	25.000.—
§ 7. Õpetarbed ja õpewahendid	"	424.000.—
Kokku	Mk.	1.649.000.—

Peatükk III.

C. Awalikud koolid.

§ 1. Palgad	Mk.	1.238.300.—
-------------	-----	-------------

Peatükk IV.

C. Riigikeskarhiw.

§ 1. Palgad	Mk.	11.000.—
-------------	-----	----------

Peatükk VI.

Rahwussekretäärid.

§ 1. Palgad	Mk.	4.300.—
Kogusumma	Mk.	3.262.000.—

Juhataja **J. Kukk**: Panen § 1 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on mõned üksikud. Sellega on § 1 vastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma** (loeb): § 2. Käesolew seadus hakkab maksuma tema wastuwõtmisega.

Juhataja **J. Kukk**: Panen § 2 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 2 vastu wõetud. Panen nüüd terve seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Mõned üksikud on vastu. Sellega on seadus III lugemise järele lõpuhääletamisel vastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma**: Teen ettepaneku seadust vastu wõtta ilma redaktiooni komisjoni andmata.

Juhataja **J. Kukk**: Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on ettepanek vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

21. Seadus teedeministeeriumi 1921 a. korraliste kulude eelarwe muutmise kohta — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Wirma** (loeb): Seadus teedeministeeriumi 1921 a. korraliste kulude eelarwe muutmise kohta.

Juhataja J. Kukk: Panen peal kirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seaduse pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma** (loeb): § 1. Muuta teedeministeeriumi 1921 a. korraliste kulude eelarwe posti-telegraafi-telefoni ametkonna alal järgmiselt:

Wähendada:

Peatükk III.

§ 7. Rahwuswahelised posti-telegraafi-telefoni maksud Mk. 3.800 000 wõrra.

Suurendada:

Peatükk III.

§ 2. Toetus ja arstiabi Mk. 300.000 wõrra.

§ 6. Telefoni eksploateerimise kulud „ 3.500.000 „

Kokku suurendada Mk. 3.800.000 wõrra.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. § 1 on wastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma** (loeb): § 2. See seadus hakkab maksma tema wastuwõtmisega.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. § 2 on wastu wõetud. Panen kogu seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see seadus III lugemise järele lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **K. Wirma:** Teen ettepaneku seadust wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

22. Seadus riigi 1921 a. erakorralise eelarwe suurendamise kohta 230.000.000 marga wõrra teedeministeeriumi alal — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **O. Amberg** (loeb): Seadus riigi 1921 a. erakorralise eelarwe suurendamise kohta 230.000.000 marga wõrra teedeministeeriumi alal.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seaduse pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **O. Amberg** (loeb): § 1. Suurendada riigi 1921 a. erakorraliste kulude eelarwet:

B. Riigi keskasutuse operatsiooni fondid.

V jagu.

Teedeministeerium.

§ 1. Riigi raudteewalitsusele tegewuse kapitaaliks Mk. 230.000.000.—

Kokku teedeministeerium Mk. 230.000.000.—

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. § 1 on wastu wõetud.

Aruandja **O. Amberg** (loeb): § 2. Käesolew seadus hakkab maksma tema wastuwõtmise päewast alates.

Juhataja J. Kukk: Hääletatakse.) Wastu ei olda. § 2 on wastu wõetud. Panen terve seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seadus III lugemise järele lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **O. Amberg:** Teen ettepaneku seadust wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on seadus wastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

23. Määrus Asutawa Kogu seadusandliku delegatsiooni poolt 5. III. 1920 a. wastuwõetud määruse maakonna ja linna koolinõunikude kohta §§ 5, 6, 7 muutmiseks.

III lugemisel. Juhataja J. Kuk:
(Hääletatakse.)

Wastu ei olda. Sellega on pealkiri wastu võetud.

Aruandja O. Amberg (loeb): Määrus Asutawa Kogu seadusandliku delegatsiooni poolt 5. märtsil 1920 a. wastu võetud määruse maakonna ja linna koolinõunikude kohta §§ 5, 6, 7 muudetakse järgmiselt.

§ 5. Koolinõuniku palgaks on: a) põhipalk riigiteenijate 1 astme palga suuruses, b) ajutine elukalliduslisa samal määral, kui riigiteenijail. Peale selle maksetakse riigiteenijatega ühesugustel alustel ja ühesuguste normide järele maakonna koolinõunikude sõidu- ning päewarahad ja kõigile koolinõunikudele perekonna toetusraha, samuti saavad koolinõunikud ja nende perekonnaliikmed ühesugustel alustel riigiteenijatega haiguse korral arstiabi ning rahalist toetust ja abiraha surma korral.

Märkus 1. Koolinõunikude kohusetäitjad, kelle haridusline tsensus ei wasta 5. märtsi 1920 a. määruse § 2 normaalnõuetele, saavad põhipalka ja elukalliduslisa riigiteenijate 2 astme palga suuruses.

Märkus 2. Selles paragrahwis ettenähtud normide järele maksetakse põhipalka ühes elukalliduslisaga nendes kohtades, mis elukalliduse poolest riigiteenijale palga maksmiseks 1 liiki on arwatud. Teistes kohtades on palkade protsendiline alanemine samasugune kui riigiteenijailgi.

Märkus 3. Maakonna ja linna omawalitsused on kohustatud koolinõunikudele andma vähemalt 3-toalise korteri ühes kütte ning walgustusega, mille eest nende põhipalgast ja elukallidusest 20% maha arwatakse.

Kui korteri wäärtus ühes kütte ning walgustusega on vähem kui 20% põhipalgast ja elukalliduslisast, siis tasub puuduwa osa korteriandja rahas. Selle juures hindab korteri, kütte ning walgustuse maakonna- või linnawalitsus. Kui ei ole võimalik korterit anda, wõi ei taheta pakuta-

wa korterit wõtta, tasutakse koolinõunikule faktilised korteri, kütte ning walgustuse kulud, mille juures nende kulude kandja ei ole kohustud enam kui 3-toalise korteri eest tasu maksma, kuid mitte vähem kui 20% põhipalgast ja elukalliduslisast.

Juhataja J. Kuk: Selle paragrahwi märkus 1-se kohta on rkl. Kana poolt ettepanek tehtud, seda wälja jätta ja juure lisada sellele paragrahwile järgmine märkus: „Iga-aastase ametisolemise aja eest saavad koolinõunikud progressiivset lisapalka 5%, kuid kogusummas mitte rohkem, kui 30% selles paragrahwis ettenähtud põhipalgast ja elukalliduslisast.“

Aruandja O. Amberg: Nende muudatustega ei saa ma ühineda.

Juhataja J. Kuk: Et aruandja ei ühine, siis tulewad need parandused hääletamisele. (Hääletatakse.) Enamus on wastu. Sellega on ettepanek tagasi lükatud. Edasi lisamärkuse ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 21 häält, wastu 25 häält. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud.

Juhataja J. Kuk: Panen § 5 hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 5 wastu võetud nii, nagu ta aruandja poolt ettekanti.

Aruandja O. Amberg (loeb): § 6. Käesolewas määruses ettetoodud muudatused hakkawad maksma 1. jaanuarist 1921 a.

Juhataja J. Kuk: Panen selle paragrahwi hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on § 6 wastu võetud.

Aruandja O. Amberg (loeb): § 7. Koolinõunikule põhipalga, sõidu- ning päewarahad, perekonna toetusraha, rahalise toetuse haiguse korral ning abiraha surma puhul maksab, arstiabi kulud kannab ja korteri ühes küttega ning walgustusega muretseb, wõi faktilised korteri kütte ning walgustuse kulud kannab maakonna- või linnawalitsus. 80% elukalliduslisast maksab riigiwalitsus.

J. Kana (töer.): Hariduskommissjoni nimel teen ettepaneku teisel lugemisel wäljajäetud sõnad: „progressiivse lisapalga ja“ sisse wõtta.

Juhataja J. Kuk: Panen ettepaneku sõnad „progressiivse lisapalga ja“ sisse wõtta hääletamisele. (Hääleta-

takse.) Enamus on vastu. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Panen § 7 hääletamisele. (Hääletatakse.) Vastu ei olda. Sellega on § 7 vastu võetud. Panen nüüd määruse terwelt hääletamisele. (Hääletatakse.) See määrus on III lugemise järele lõpuhääletamisel vastu võetud.

Aruandja O. Amberg: Ma teen ettepaneku seda määrust ilma redaktsiooni komisjoni andmata vastu võtta.

Juhataja J. Kukk: Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Vastu ei olda. Sellega on see ettepanek vastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

24. Riigikogu liikme Jaan Leeto wangist wabastamise küsimus. Koosseisu komisjoni aruandja **A. Palwadre:** Koosseisu komisjon, läbi arutades rkl.

Jaan Leeto wangist wabastamise küsimust, otsustas Riigikogule ette panna Leetot wangist wabastada. Asjaolud ja motiivid on seletuskirjas ära tähendatud, mis Riigikogu liigetele kätte antud. Riigikogu liigete wangist wabastamise küsimus on mitu korda Riigikogu päewakorras olnud ja seltpärast on üleaarne tema juures pikemalt peatada. Käesolew asi on täitsa analoogiline endistele ja midagi uut juure tulnud ei ole. Süüdistus on esitatud kohtuuriija eama määruse järele, mille põhjal oli süüdistus Riigikogu liikme Kägu ja Tiideman'i kohta waremalt. Riigikogu liigetel on teada, et see süüdistus on eestkätt Kommunistlise partei, kui sarnase vastu sihitud ja juba partei kaudu nende isikute vastu, kes sinna kuuluvad. Jaan Leeto isikliku süü kohta ei ole ka mingisuguseid uusi andmeid olemas. Jaan Leeto kandideeris Tallinna ametiühisuste kesknõukogu nimekirjas ja peale selle leiti tema juurest läbiotsimisel paar mingisugust kwiitungi, mida mingisuguse punaseristi poolt wälja antud. Teisi süüdistusi Jaan Leeto kohta ei ole. Uueks momendiks asjas tahetakse üksikute Riigikogu liigete poolt pidada wangist wabastamise korduwuse nähtust. Seda nähtust tahetakse arwata ebanormaalseks Riigikogu, administratsiooni ja prokuratuuri wahakordade kujunemisel: prokuratuur wangistab kodanikka ja Riigikogu wabastab neid. Ma ei näe omalt poolt midagi iseäralikku selles, kui Riigikogu oma liigete immuniteeti kaitseb. Praeguse korra juu-

res, kus meil, Riigikogu liigetel, õigus on Kommunistlist rühma moodustada, ei ole Kommunistline partei iseenesest ja sellesse parteisse kuulumine mingisugune iseäraline erakorralselt reageerima. Kui wõiks siin juttu olla mingisugusest ebamäärasest wahekorras administratsiooni ja Riigikogu wahel, mida kõrwaldada tahetakse, siis ei tuleks see kõrwaldada mitte sel teel, et Riigikogu loobuks oma liigete immuniteedi kaitsest, waid tuleks u. n. s. § 102 muuta ja Riigikogu otsused Riigikogu liigete-kommunistide wangist wabastamise kohta peaks põhjust andma selle paragrahwi parandamisega rutata. Ma arwan, et ka käesolewal juhtumisel Riigikogu koosseisu komisjoni arwamisega ühineb ja nimelt otsustab, et Riigikogu liikmele Jaan Leeto'le tuleb wõimalus anda oma kohusetäitmisele asuda ja teda wangist wabastada. Panen ette komisjoni ettepanekut vastu võtta.

Juhataja J. Kukk: Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Vastu ei olda. Sellega on see ettepanek vastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juure.

25. Riigikogu töödele waheaja määramise küsimus. **K. Wirma (sd.):** Wanematekogu arwamise põhjal teen ettepaneku järgmiselt:

„Riigikogu otsustab peale tänast koosolekut käesolewat istungjärku lõpetada ja Riigikogu kokkukutsumist järgmiseks istungjärguks Riigikogu Juhatause hooleks jätta. Ühtlasi otsustab Riigikogu eelseiswal istungjärgu waheajal eelarwe, rahaasjanduse, wälisasjade ja riigikaitse komisjonidele õigus jätta töötada.“

Isiklikult teen ettepaneku anda majakomisjonile õigus kokku tulla ja töötada Riigikogu istungjärgu waheajal, sest majahitajate sellekohast soowi arwesse wõttes on selle komisjoni arwamist maja ehitamise juures tarwis ka Riigikogu tööde waheajal, milleks komisjonile on tarwis kokkutulemist wõimaldada.

A. Birk (rhw): Amnestiakomisjoni nimel teen ettepaneku Riigikogu tööde waheajal amnestiakomisjonile wõimalus anda kokku tulla ja töötada.

Juhataja J. Kukk: Wanematekogu ettepanekutele täienduseks on tehtud ettepanek, et ka majakomisjonile ja amnestiakomisjonile wõimaldataks Riigikogu istungjärgu waheajal töötamine.

A. Schulbach (töer.): Töökaitse komisjon tegi minule ülesandeks paluda, et Riigikogu lubaks ka töökaitse komisjonil istungjärgu waheajal töötada, silmas pidades, et töökaitse komisjoni liikmed kõik Tallinnas elawad ja nendest keegi ära ei sõida, mille tõttu töötamine võimalik oleks.

J. Kana (töer.): Maaseaduse komisjon tegi minule ülesandeks paluda, et Riigikogu võimaldaks ka maaseaduse komisjonile töötamise istungjärgu waheajal. (W. Linnamägi (kristl.): Maa on ju praegu külmetanud!) Faktidega tuleb ikkagi rehkendada. Kui aga Riigikogu tarwituks leiab maaseaduse komisjonile seda ära keelata, siis.... (Naer).

J. Wanja (kom.): Ma panen ette waheaga enne mitte välja kuulutada, kui on välja töötatud töötatööliste kinnitamis-seadus.

Juhataja **J. Kukk**: Ettepanekud on tehtud kahes asjas: 1) Riigikogu istungjärgule waheaeg määrata ja 2) komisjonide kohta, kes istungjärgu waheajal töötada woiwad. Et rkl. Wanja poolt kirjalliku ettepanekut pole, siis ei saa seda mitte hääletada. Ma panen esimesena hääletamisele I osa ettepanekutest ja nimelt: „Riigikogu otsustab peale tänast koosolekut käesolewat istungjärku lõpetada ja Riigikogu kokkukutsumist järgmiseks istungjärguks Riigikogu Juhatus hooleks jätta. (Hääletatakse) Wähemus on vastu. Sellega on otsustatud Riigikogu istungjärku täna lõpetada ja järgmise istungjärgu kokkukutsumist Riigikogu Juhatus hooleks jätta. Järgmisena tuleks siis hääletamisele ettepaneku II osa: „Ühtlasi otsustab Riigikogu eelseiswal istungjärgu waheajal eelarwe, rahaasjanduse, välisasjade ja riigikaitse komisjonidele õigus jätta töötada.“ Peale selle on weel ettepanekud tehtud õigus jätta töötamiseks amnestia-, maha-, maaseaduse ja töökaitse komisjonidele. Kas tehakse ettepanekuid hääletamise korra kohta? (Wahelhüüded paremalt poolt: Hääletada üksikult ja ettepanekute järele!)

K. Wirma (sd.): Wanematekogu poolt panen ette hääletada koos eelarwe, rahaasjanduse, välisasjade ja riigikaitse komisjonid.

Juhataja **J. Kukk**: Rkl. Wirma ettepaneku vastu hääletamise korra kohta

— ei waielda. Loen ettepaneku wastuwõetuks. (Hääletatakse K. Wirma eelmise ettepaneku II osa.) Wähemus on vastu. Sellega on otsustatud võimalus anda töötada istungjärgu waheajal eelarwe, rahaasjanduse, välisasjade ja riigikaitse komisjonidele. (Hääletatakse ettepanekut, et võimaldada töötamine Riigikogu istungjärgu waheajal majakomisjonile.) Wähemus on vastu. Sellega on otsustatud töötamiswõimalus Riigikogu istungjärgu waheajal majakomisjonile anda. (Hääletatakse ettepanekut, et amnestiakomisjonile Riigikogu istungjärgu waheajal töötamine võimaldada.) See ettepanek on saanud poolt 23 häält, vastu 22, sellega on ettepanek vastu wõetud. (Hääletatakse ettepanekut, et võimaldada Riigikogu istungjärgu waheajal töötamine töökaitse komisjonile.) See ettepanek on saanud poolt 23 häält vastu 27 sellega on ettepanek tagasi lükatud. (Hääletatakse ettepanekut, et võimaldada Riigikogu istungjärgu waheajal töötamine maaseaduse komisjonile.) Enamus on vastu, sellega on ettepanek tagasi lükatud.

26. Otsus töötatöölise kinnitamiseseaduse eelnõu väljatöötamise ja läbiwaatamise kohta. Järgmine päewaliskorra-punkt on otsus töötatöölise kinnitamiseseaduse eelnõu väljatöötamise ja läbiwaatamise kohta —

Kommunistlise Töölisterühma esitis. See päewakorra-punkt on Riigikogu liigetele laiali saadetud. Kõige pealt tuleb otsustada, kas Riigikogu seda kohe arutama hakkab, wõi komisjoni annab.

J. Wanja (kom.): Teen ettepaneku seda kohe arutusele wõtta.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse ettepanekut kohe esitise arutamisele asuda.) Wähemus on vastu. Sellega on otsustatud otsekohe arutamisele üle minna.

J. Soans (kom.): Selle peale waatamata, et rahwasaadikud seda seadust naljaks on pidanud, on mul siiski kindlad andmed olemas Eesti wabariigi statistika põhjal, et töötatöölisi Eestis niipalju on olemas, et neile tingimata tarwis on abiraha määrata. Nende andmete järele, mis mul siin on, wõin ma kindlasti selgeks teha, kui palju meil töötatöölisi on. Need andmed on küll wõetud 1919 ja 1920 aas-

tal, (Naer) aga nad näitavad selgesti, kuidas wahekord tööga on olnud. Nüüd hakkavad peale: Kreenholmi wabrik on asutatud 1857 aastal ja normaalajal töötas seal 11.000 töölisi, 1919 aastal — 2599 ja 1920 aastal — 2480. (Hüüe paremalt poolt: Aga praegu?) Praegu ta seisab. Balti puuwillawabrik, mis asub Tallinnas, töötas normaalajal 2000 töölisega, ja 1920 aastal oli seal 948 töölisi. Siis on järgmine Sindi kalewiwabrik, kus normaalajal töötasid 11.100 töölisi, 1920 aastal aga kõigest 500. Edasi, Narwa kalewiwabrik, seal oli normaalajal 1100 töölisi, 1920 a. — 720. Ja kui meie siit veel edasi läheme, siis näeme, et igas tööstuses asutuses on töölisi vähendatud ja tööjõudu igalpool kitsendatud. Kui meie vaatame järele kiutööstust, siis töötas sellel alal normaalajal 11.169 inimest, 1920 aastal aga 6105. Paberitööstuses — normaalajal 2242 töölisi, 1920 aastal — 1308. Puitööstuses: normaalajal 3107 ja 1920 aastal — 1.067. Nahatööstuses normaalajal 408 ja 1920 aastal 227. Ümbertöötamise töökodades: normaalajal — 2668 ja 1920 aastal ei olnud ühtegi. Siis maa- ja mullatööstuses oli normaalajal 17.217 töölisi, 1920 a. aga 4.686. Keemia tööstuses normaalajal — 890 töölisi, 1920 aastal aga 414. Ja toidu- ning maitseainete valmistamise alal normaalajal — 803 töölisi, 1920 aastal 272. Kokku teeb see normaaltööstus 46.304 töölisi, aga praegu 1920 aastal... (Wahelhüüe: 1921 aasta statistikat Teie ei ole veel!) See on 1919 ja 1920 aasta statistika ja nüüd ei ole sugugi loota, et see tööstus kasvaks, sest ta on igalpool vähenenud, nii et see wahe teeb praegu välja 31.386 töölisi. Need peavad kõik ilma tööta olema, (Naer) ja meie peame veel juure wõtma kõik need, kes Wenemaalt optantidena sisse on rännanud, neid on ka ligi 80.000. Suurem osa nendest on töölised, ainult 2% on niisugused, kes oma kapitalist elavad. Siis ei ole imeks panna, et parem tiiw naerab, et töölised ilma tööta on. Aga ma küsin teilt, kui palju olete teie kellelegi tööd annud? Hakkame nüüd otsast peale. Herra Laidoner, kui palju olete Teie oma wabrikusse töölisi wõtnud? Edasi, wõtame Peetri tehase, vaatame Wene tehast jne.

Kui on 20.000 Wenemaale läinud, siis on 80.000 sealt tagasi tulnud. Siin on ometi andmed olemas, mis wõib siis niisuguste andmete kohta kahtlust olla, mis isegi walitsuse häälkandjad ajalehed tea-

dustawad. Need andmed on ju must walge peal. Oleks olema nii, et ma oleks need andmed ei tea kust nurga tagant korjanud. Need on ju niihästi „Waba Maas“ kui ka „Tallinna Teatajas“, need räägiwad ju ühte ja sedasama keelt. Ma panen ette 50 miljoni töötatöölise abirahaks määrata, (Wahelhüüe paremalt poolt: Kes wõtab nii palju wastu?) mis siin oli nõutud. Kui riigil on kõigi teiste asjade peale raha, siis peaks ka nende asjade jaoks raha olema. Ma usun seda ja just sel põhjusel esinen ma selle ettepanekuga oma rühma nimel.

A. Palwadre (sd.): Ma pean hea meelega konstateerima, et Kommunistline rühm on wiimaks seisukohale asunud, et töökaitse tuleks seadusandlisel teel korraldada. Umbes poolteist aastat tagasi, kui töö- ja hoolekandeministeerium pööras kommunistide poole, et nemad saadaksid oma esitajad töötatöölise kinnitamiseseaduse väljatöötamisest osa wõtma, lükkas ametiühisuste kesknõukogu selle ettepaneku tagasi, teatades, et neid see asi ei huwita. Kuid töö- ja hoolekandeministeerium asus siiski selle seaduse väljatöötamisele. Meie rühm on kogu aja seisukohal, et töötatöölise kinnitamiseseadus peaks aset leidma teiste töökaitseaduste hulgas. Kui palju meil töötatöölisi on, selle kohta täpiseid andmeid ei ole. Praegusel ajal, kus ei ole abiandmist töötatöölisele, ei ole töölistel huwi ennast tööbörse registreerida. Sellepärast ei ole võimalik saada täielikku ülewaadet töötatöölise arwu kohta. Kes on lugenud tööbörse ülewaateid, see teab, et meil töötatöölisi siiski on üsna palju. Wabrikud wahest töötawad, wahest seisawad, nii et isegi wabrikutes ei ole kindlustatud järjekindel töötamine. Wabriku direktorid parempoolsetest rühmadest peaks seda teadma. Töö saamine on enam-wähem juhuslik. Tööta olek tuleb meil suuremal määral kogu aja ette kunni majandusline elu ei ole kindlale alusele rajatud. Niikaua kui wabrikud korralikult ei tööta, on töö saamine töölisele raske küsimus ja selle seisukorra peale peab tähelepanu juhutama. Kahjuks ei saa meie sellest mitte aru, kuidas tuleb wõtta tänast kommunistide rühma ettepanekut. Korra esines Kommunistline rühm ettepanekuga wastu wõtta ajutist korraldust abiraha määramise kohta töötatöölisele. Nüüd katsuwad nad esineda ettepanekuga kohustada töökaitse komisjoni teatava aja jooksul töölise kinnitamiseseadust välja töötada. Mina sain tänasest ettepanekust niiviisi aru, et

tahetakse alalise tööpuuduse vastu tööliste kinnitamiseseadust välja töötama hakata, aga Kommunistilise rühma liige Soans lõpetas oma kõne selle esitise kaitseks, et toetab 50 miljoni abiraha andmist töötatöölistele. Nii jäi see küsimus selgusetaks. Selles mõttes ei saa meie rühm täiesti tõsiselt seda esitist võtta ja uskuda, et temal ka teatawaid tagajärgi oleks. Kuid rühma nimel wõin teatada, et meie oleme juba töötatööliste kaitseks seaduseelnõu väljatöötamisele asunud ja loodame seda peale jõuluwaheaga Riigikogule esitada. See on ise asi, kas Riigikogu seda vastu wõtab wõi mitte. Meie ei arwa mitte, et töötatööliste kinnitamise küsimus niikaugele jõuaks, kui töökaitses komisjonile antakse seaduseelnõu väljatöötamiseks 10 päewa aega: 10 päewaga seda seadust välja ei töötata. Nii ei taha meie mitte komisjoni peale lootma jääda, nagu kommunistid, waid tahame ise asja edasi tõugata. Sellepärast ei hääleta meie rühm selle esitise poolt. Ühtlasi teatame, et meie rühm lähemal ajal esineb väljatöötatud seaduseelnõuga töötatööliste kinnitamise asjus.

O. Gustawson (is.): Meie rühm on alati toonitanud, et walitsusel on kaks palet, üks on kuri ning armutu ja hammustab alati ja see on pöördud töörahwa poole, teine — helde ja armuline ning kõiklubaw ja see on pöördud kohe kodanlust. Näidake üksainuski teie otsus tänastegi hulgast, mis kaitseks töörahvast nii ehk teisiti. Neid ei ole olnud enne, neid ei ole ka täna mitte. Kui meie tahame töörahvast kaitsta, siis mõistawad meie herrad parempoolsed ainult hirwitada. Teine asi on juba, kui esitatakse mingi seadus. Wõtke tänased krediidid, mis liigne kord awawad küllussarwe walitsewale kildkonnale. Nende lubamise suhtes ei olnud teie suurel heldusel ei äärt ega piiri. Üks ainus isik arwatakse wäärt wõtma 100 tuhat marka oma korteri mööbli paelte ja narmaste jaoks. Aga neid inimesi on meil tuhanded, kellel isegi süüa ja riideid ei ole. Nendest Wabariigi Walitsus ei hooli sugugi. Teie wõtate kergel südamel ja käel vastu miljonid majade sisseseadete ja ehitamise jaoks, mis küll kunagi walmis ei saa. Kui aga tullakse ja näidatakse tuhandete inimeste häda ja wiltsuse peale, kellel ei ole tööd ega sissetulekut, siis wõib teie pinkidelt kuulda ainult metsikut naeru, nagu oleks see mõni kõdistaw, fars teie kõrwadele.

Peab ütlemä, et mind ei imesta see põrmugi, et teie siin sarnast joont peate, see

on nõnda igalpool, meil ja mujal demokraatliku korra mail. Teie wõite ju hirwitada, teie wõite naerda, aga ma usun, et töörahwas ei unusta seda hirwitamist ning naeru ja tasub ta, kui on tulnud arwete õiendamise suur tund. (J. Tõnisson (rhw.): koha pealt: Teie hirwitate töörahwa üle!) Seda olete Teie teinud, herra Tõnisson, — sellest ajast peale, kui Teie Eestis töörahwa „üles leidsite“. Teie olite see, kelle usuunnistuse järele Eestis 1905. a. töörahvast ega töölisteküsimust üleüldse ei olnud. Nüüd olete edenenud sedawõrd, et Teie töörahwa olemasolu enam ei salga. Ent seda ei taipa Teie weel mitte, et see töörahwas ka süüa tahab. Teie ei taha teada sellest, et töörahwas on näljas ja äärmises wiltsuses. Lähewad aastad, ent ei Teie ega teised herrad kodanlased ei taipa kunagi, et ka tööline wajab inimwäärilist ülespidamist.

J. Soans (kom.): Tahaksin herra Palwadre küsimise peale wastata, kui ta küllalt aru ei saanud meie rühma ettepanekust. See 50 miljoni marka oleks määratud abirahana töötatöölistele. Mis puutub sellesse, et välja töötatud peab saama seadus töötatööliste kaitseks, siis on see iseenesest mõistetaw, et see sündima peab. Siis tahan ma weel parempoolsetele herradele, kes siis naerawad, kui meie töötatööliste eest välja astume, ütelda, et mis ütlesid need herrad 1905. aastal. Siis astusid nemad üles selleks, et tsaariwõimu kukutada ja lubasid ka töötatööliste eest hoolitseda tol juhtumisel, kui meie oma riigi luua saame. Sel ajal ei olnud ometi töötatöölisi nii palju, kui praegu. Siis tehti aga suuri sõnu, et wõimu oma kätte saada. Siis öeldi, et waadake, missugused on meie Tallinna uulitsad ja missugused on meie majad. Siis lubati ka uusi maju ehitada ja kõikipidi selle eest hoolitseda, et rahwas tööd saaks. Seda laulu on meil tänapäewgi mitu korda lauldud. Kui meie selle küsimusega välja tuleme, siis öeldakse, et see on puhas lori ja skandaal. (J. Tõnisson (rhw.): Tulge õigel wiisil välja!) Ja seda pean ka ütlemä, mis rääkis Tõnisson 1905. aastal ja mis ta nüüd räägib. (J. Tõnisson (rhw.): Kuulake igalt poolt, ma pole kuskil muutunud!) No ja, ma tean küll, et Teie tol ajal hoopis teisiti rääkisite, kui nüüd. Siis tulite Teie töölistele alati lahkel käel vastu. Niisama on parempoolsetes ridades ka teisi mehi, keda töötatööliste seisukord wäga wähe huwitab. Mis puutub sellesse, et töökaitseseadus välja

töötatakse, siis peaks Eesti riik juba iseenest kohustama seda tegema.

P. Keerdo (is.): Mina ei taha selle asjaolu juures pikalt peatada, sest seda asja on juba küllalt sõelatud. Rühma nimel teatas juba minu sms. Gustawson, et meie rühm toetab seda esitist. Mina teeksin ainult ettepaneku, et kui see esitis peaks vastu võetama ja et ta mitte komisjoni wedelema ei jääks, Riigikogu 10 päeva pärast kokku kutsutaks. (Üleüldine, kestev naer. J. Tõnisson (rhw.) kohalt: See oleks jõululaua katmine! Suur kära ja naer.)

Juhataja **J. Kukk**: Palun rahu!

E. Kägu (kom.): Räägitakse, et meil on kõigest 1.500 töötatöölist Eestimaa peale, ja et kui see 50 miljoni nende peale ära jagada, siis saab igaüks neist peale 30 tuhande marga. Kui meie siin töötatööliste kaitseks välja astume, siis naeratakse meid lihtsalt välja. Mis ütlesite Teie siis, herra Tõnisson, kui Teie peaminister olite? Teie ütlesite, et waadake, teie ülikond on ainult pealtpoolt katki; olge head, pöörake ta ümber ja siis võite teda edasi kanda. Täheandisite, et meie peame iga viisi kokkuhoidlikud olema. Ma ütlen Teile, wisake oma must frak seljast ära ja pange sinine pluuse selga ja siis tulge alles töölisega rääkima. (Üleüldine kära ja naer.)

Juhataja **J. Kukk**: Palun rahu.

W. Linnamägi (kristl.): Nende ülekohtuste ja lõikawate sõnade pärast, mis siin paremale tiiwale puistati, olen ma sunnitud paar sõna ütleva. Ei ole sugugi mitte õige, et parem tiiv töötatööliste vastu wiha tunneb, wõi nende üle naeraks: kui naerdakse, siis tehtakse seda teiste asjade pärast. Minule ei ole keegi suutnud tõeks teha, kui palju meil töötatöölisi praegu on. (J. Piiskar (is.): Kelle ülesanne on seda tõeks teha?) See on riikiline ülesanne, aga ometi ütlen ma, et senni ei ole keegi tõeks suutnud teha, et meil tööta olek, tööpuudus, masselist iseloomu on wõtnud. Mina isiklikult kaldun aga arwama, et meil praegu töötatööliste arw. wõrreldes minewa, wõi üleminewa aastaga, palju vähem on. Igatahes sugugi ei wõi tõendada seda, et meil masselise nähtusega tegemist oleks. Riik peab aga tingimata niisugusel korral wahele astuma, kui laias ulatuses masselise tööpuudusega tegemist on. Praegu seda aga riigilt nõuda ei saa, kuna häda nii suur ei ole ja waestelaste, leskede, wanainimeste eest hoolekandmine,

kes abi esimeses joones tarwitawad, puuduline on. Teisest küljest ei leia mina sugugi õige olewat selle mõtte, et töötatöölisi wõib mingisugune ühekordne abiraha aidata. Ühekordse abiraha määramisega wõi kinditusega ei saa töötatööliste olukorda sugugi parandada, waid seda tuleb teisiti teha. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Neid armulauale wõtta!) Praegu ei ole sugugi kohane selle seaduseelnõuga esineda ja sellepärast tuleb ta tagasi lükata.

J. Laidoner (põl.): Austatud rahwasaadikud! Täna, wiimasel istungjärgu koosolekul on väga tähtis küsimus — töökaitse seaduse andmine — naeruwääriliseks tehtud just nende samade herrade poolt, kes selle küsimuse üles tõstsid. Meie pahempoolsete rühmade esitajad räägiwad siin, et meil on waremalt olnud 45.000 töölisi ja nendest on Wenemaale põgenenud 20.000 töölisi. Wenemaalt tagasi on tulnud aga 80.000. Need arwud näitawad meile väga selgesti, et raskeid sotsiaalseid probleeme, ei saa niiviisi otsustada, nagu seda meie pahempoolsed tahawad ja nagu seda Wenemaa on teinud. Meie parempoolsed rühmad on selle vastu, et meie oma riigis järskede sotsiaalsete probleemide lahendamise katseid teeksime. Juba Sotsiaaldemokraatlise rühma esitaja tähendas siin, et suuri sotsiaalseid küsimusi ei saa lahendada ühe ropsuga. Meie aga arwame, et seda peab tegema pikkamisi, nii kuidas meie majanduslik elu seda lubab, sest kui rahwal ei ole majanduslikku jõudu, siis ei saa ühegi sarnase seadusega midagi kätte. Kui seda aga siiski tehakse, siis kujuneb seisukord sarnaseks ja meie kukume samuti sisse, nagu meie naaber — Wenemaa, kust nüüd sadetuhanded töölised tagasi tulewad.

J. Soans (kom.): Herrade parempoolsete rahwasaadikute poolt tehakse meie ettepanekud naeruks. (Wahelhüüe: Teie ise tegite nad naeruks!) Meile öeldakse, et meie ei oskawat küllalt häid ja fikseeritud seadusi ette panna. Meie oleme siit kõnetoolilt juba mitu korda teatanud, et meie seas ei ole mitte juriste, kes ilusaid seaduse paragrahwe oskawad teha. Teil endil on aga juristid ja teie wõiksite seda ise teha. Mis teie kolme aasta jooksul siiski olete teinud, see on, et meil on praegu 31.000 töötatöölist, kes on pidanud tööta jääma, wõi maha surema. Herra Linnamägi ütleb, et meil ei olewat mingisugust masselist tööta olekut näha. Kuid, kas herra Linnamägi tahaks nüüd,

et meil peaks uuesti korduma 1905. aasta sündmused, kus turul rahwas maha lasti. Siis olite teie kaastundlikud; aga peale selle, kui tsaari rahustawad polgud siia tulid, siis olid kristlikud mehed need, kelle läbi inimesed kinni wõeti ja maha lasti. (W. Linnamägi (kristl.): See on häbemata wale!) See ei ole sugugi wale. Niisuguseid juhtumisi on olnud ja seda teawad peale minu weel mitmed mehed. Meie ei wõi mitte oodata, et meil ka nüüd sarnane masseline liikumine peaks tulema, mida meie ka ei ole ülistanud. Saage siis ometi rutem aru ja tehke seda rutem, mie tarwis on ja ärge naerge mitte, et meie ei saa ilusate nägudega ega ilusate sõnadega siin esineda. Meie ei saa teisiti olla, sest meie oleme niisugusesse olukorda wiidud. (W a h e l h ü ü e: See on wale!) See ei ole mitte wale.

A. Hansen (is.): Herrad parempoolsed armastawad alati ette tuua, et meil ei olewat mingisugust masselist tööpuudust. Kuid lubage küsida, missuguste andmete waral teie sarnase järelduse teete? Meil on senni tööpuuduse kindlaks tegemiseks tarwitatud tööbörse andmeid. Ma pean tähendama, missugused need tööbörseid on, mis teie omale baromeetriks olete wõtnud. Kõige esiteks pean ütlima, et tööbörseid kaudu sarnasel kujul, nagu need tööbörseid praegu töötawad, ei wõi mitte kunagi tööpuudust kindlaks teha. Kui meil 1918. a. tööbörseid hakati asutama, siis taheti maksma panna sarnased korraldused, mis wähegi tööbörseid iseloomule oleks wastanud. Kuid pikkamööda on sellest seisukohast taganetur ja praegu ei ole töötatöolistel tööbörsedest mingisugust tuntawat kasu. Töötatöoline wõib igapäew tööbörse wahet sõeluda, ilma et ta kohta leiaks, sest meil ei wõeta tööbörseid töölisti mitte sarnases järjekorras, nagu nad on registreeritud, waid igal tööandjal on wabadus wärawa taga, nii nagu see temale meeldib, töölisti palgata. Sellepärast on arusaadaw, kuidas töötatöolised tööbörset hindawad. Kui 1918. aastal taheti maksma panna, et töölisti peab palkama nende registreerimise järjekorras, siis olid wabrikantide ühisus ja Tallinna sadamatehas esimesed, kes selle wastu astusid. Börse, kui sarnane on oma mõiste tööliste seisukohalt praeguse korralduse juures täielikult kaotanud. Tööbörse andmeid, kui tõelikka, wõtta ei saa. Meil on ikkagi kindel see, et töötatöolist arw suur on. Wõtame näituseks Narwa linna, mille kohta börse näitab, et seal töötatöo-

liste arw oli 1921. aasta kewadel 79, kuna fakt on, et see arw palju suurem oli. Narwa inimesed olid sunnitud suwekuudel turbarabades töötama 10—12 tundi 30—50 margalise päewapalgaga. Kuid ei olnud wõimalik kõigil töölistel ka sedagi palka saada. Sarnase olukorra juures on inimesed sunnitud oma wiimast särki ja püksirihma turul maha müüma. Meil on igatahes andmed, et seal ei ole mitte ainult 79, waid mõned sajad töötatöolisi, kui mitte tuhandeid. Niisamuti ka Tallinnas on tööpuudus suur. Siin herrad põllumehed ütlevad, et maal on tööliste puudus suur. Ma wõin ütelda, et ma tunnen niisama maa seisukorda, nagu need pangapõllumehed ja heraspõllumehed seda tunnewad. Ma olen sellega rohkem kui teie tuttaw, näituseks, Wiljandimaal. Mida seletawad seal maainimesed? Nad ütlevad, et perekonna inimesed on sunnitud kuskilt Kärstna wallast kuhugile Kõpu walda minema tööd otsima, sellepärast et oma kodus tööd ei ole. See ei ole mitte luule, waid see on fakt. Kui teie, põllumehed, sellest natukene huwitatud olete ja põllutöölise käest küsite, siis saate sedasama rääkima. Tõepoolest ma ütlen, et seal on tööpuudus suur. Wõib olla teil on sarnasest tööjõust puudus, kes teid Jumala muidu paari pastla eest orjama ei hakka.

Sellest, mida herra Laidoner siin tähendas, et meil on ju mõningaid töötatöolisi, kuid sellel ei olla masselist iseloomu, siis on see sihilikult wildak arwamine. Igalpool wõib konstateerida, et tööpuudus on ja see on üleüldine nähtus. Ma arwan, et ei eksi mitte, et kui meil oleks börse, mis registreeriks tõelikult töötatöolisi, siis see arw ei oleks mitte 1.500, waid see arw üle maa kujuneks palju suuremaks ja tema, wõib olla, kujuneb isegi 10.000-ni ja rohkem. Siin teie ütlete, et meie teeme sellega nalja ja esitame sarnaseid seaduseelnõusid, mis mitte wastuwõetawad ei ole. Teiselt poolt herra Laidoner ütleb, et meie peame selle küsimuse juures meie majanduslisi olusid tähele panema. Wäga õige, aga ma küsiks herra Laidoner'ilt, mis kõnelewad samad herrad Ameerikas, kus registreeritud 6 miljoni töötatöolist, kus tuleb tunnistada, et töötatöolist arw on masseline. Mida räägiwad sarnased Laidonerid Inglismaa kohta, kus ka kunni 6 miljoni töötatöolist on. Meie loeme Lloyd George kõnesid ja wabrikantide ühisuste esitajate omasid, siis kõnelewad nemad sedasama ja põiklewad sellest samast küsimusest eemale. Meil on see küsimus ammust ajast saadik päe-

wakorral, sest ei ole seda silmapilkugi olnud, kus meil töötatöölisi ei ole olnud. Ma arwan, et kui kõik oleks tahtnud seda küsimust tõsiselt wõtta, kui walitsewad kihid oleks tahtnud küsimust lahendada, siis oleks nendel ammugi wõimalus olnud, vähemalt wäiksel määralgi töötatöölisi aidata, kuid selleks pole absoluutselt mingit sammu astutud. Meie ei ole weel kuskilt poolt näinud, et oleks mingisugune sotsiaalne asutus riiklisi summasid saanud töötatöölisele wälja andmiseks. Kinnitatakse, et töötatöölisi olemas ei ole. Ma ei tea, mis peab see inimene tegema, kellel mitte midagi müüa ei ole ja tema olemasolemine täieliselt kaalu peal on, kus temal ei ole tööpoolest mitte midagi hamba alla panna, ei saa majaperemehele üüri maksta, lapsed ei käi mitte koolis, waid kerjawad Jaani kiriku ümbruses ja igalpool tänawail. Kui öeldakse, et seal nõukogude Wenemaal surra inimesed nälga, siis olen ma wõinud teile palju näitusi tuua sellest „Eedenist“ ja tema pealinnast, kus lapsed tänawail suremas on ja kus neid mitte ära ei koristata ega nende eest keegi ei hoolitse. Siseminister kirjutab küll linna hoolekande osakonnale, et koristage see ja see ära ja pange warjupaika, kuid mis tähendus on sellel ettekirjutusel, kui temal mingit tagajärge pole, sest linna hoolekande olemasolewad asutused on ülemäära täis, kuna uusi sarnase maksusüsteemi juures wõimatu awada, ja ka linna omawalitsustes istuwad sarnasedki herrad, kes meil waesust, ei ka tööpuudust ei „näe“ ega „usu“. Oma praksisest wõin ma ette tuua mõningaid andmeid Tallinnast, kus oli vähemalt sarnaseid inimesi, kellele pidi abi andma, kunni 9.000 hinge. Abi said ainult aga 3.000 hinge. Nende hulgast ei saa aga kõik ühesugust abi, wast hinge 500 on neist warjupaikades. Ma küsiks, kuidas teie reageerite selle peale. See näib teile ka tõsna loomulik olewat, et inimene, näituseks, 60—70 aastat wana, wana rauk, kellel ei ole mingisugust sissetulekut, saab 60 marka linna hoolekande poolt ülespidamiseks. Mis on temal siis järgmine ülesanne — muud midagi kui kerjama minna. Kui inimesel ei ole kuskilt poolt tööd leida ja ei saa mingisugust teenistust ja talle 10 kunni 12 tunni töö eest mitte ka 45 marka ei makseta, siis on temal seesama saatus osaks, kuna mõnel inimesel sellest samast majanduslisest seisukohast wälja minnes, on wõimalus antud raswa minna. Oh need „waesed“ miljonäärid. Missugune loogika siin on? Ja siis teie räägite weel, et meie

ei wõta seda küsimust tõsiselt. Meie oleme selle küsimuse tõsiselt wõtnud, aga teie olete hirwitanud. Igakord on etteheide, et waadake, seadus pole wälja töötatud, seadus pole nii ja nii redigeeritud. Ma ei tea nüüd, aga meie ei ole mitte sarnase rübala seaduseelnõuga esinenud, kui seda eile põllumehed siin tegid. Meie ütleme ja tunnistame, et wõib olla meie seaduseelnõud ei ole küllalt korralikult kokku seatud, et nemad ei ole tehniliselt nii redigeeritud, kui seda tarwis on, kuid mina juhin teie tähelepanu selle peale, et olge teie head ja töötage nad walmis. Kõige esiteks on walitsuse kohus selle eest hoolt kanda, et need seaduseelnõud ka sarnaste asjade üle tulewad ja ei tuleks mitte ainult seaduseelnõud päewakorda, mis puudutaksid mõnesuguste pangaherrade wõi pangapõllumeeste huwisid, ülepea kodanliste rühmade huwisid. Täna oli siin näituseks juhus, kus pandi seaduseelnõu wõib olla 20 a. komisjoni istuma. Komisjonis niisugused küsimused ei leia kunagi wastuwõtmist ja saawad üleüldse naeru ja naljategemise asjaks. Siis tullakse ja öeldakse, et waadake, meie ei saa seda seadust toetada, ta on puudulik jne. Kui täielik see seadus siis teie arust peaks olema? Meie ei ole teile praegu ette pannud rohkem ei ühtigi, kui ainult ettepanek kohustada komisjoni töökaitse kinnitamiseseadust wälja töötada. Teataw seaduseelnõu anti komisjoni. Komisjon ei wõta mitte waewaks seda läbi arutada, täiendada wõi parandada, waid tehakse lihtne lakooniline otsus — tagasi lükata. Need on harilikud nähtused ja ma ütlen, et sellest seisukohast wõime meie ainult ühte fakti konstateerida, et teie ei wõta seda küsimust mitte tõsiselt ja kodanlistel walitsewatel kihtidel on lähedal oma huwid, oma tasku huwid. Mitte seaduse puudulikkus ei sunni teid seda tagasi lükkama, waid see asjaolu, et kui sarnane seadus peaks maksuma pääsema, siis teie kaukahuwid riiwatud saawad. Teie näod on siis palju rõõmsamad, kui töötatöölisi rohkem, sest siis on teil wõimalik neid wiimse üdini wälja kurnata. Need juhtmõtted juhiwad teid sarnaste küsimuste puhul, aga mitte midagi muud. Mida rohkem tööta ja näljaseid, seda odawam on teil neid tööle saada ja seda rohkem saate teie neid kurnata. Waadake, see on teie põhimõte, muid põhimõtteid teil ei ole. (W. Linnamägi (kristl.) kohalt: See oli nüüd see preluudium sellele umbrohu külwamisele!)

W. Orras (kom.): Ma tahan siin ainult sõna võtta märkuseks nende töötajate kohta Narvast, kellest siin enne jutt oli. Mul oli suvel juhus töötada niisugusel kohal, kus Narwa kalewibabrikust lahtisaanud töölised olid sunnitud töötama, tähendab, Kunda-Aru turbarabas. Seal töötas ligi 200 inimest ja enamjagu olid kõik Narwa töötajad. See töö kestis suvel ainult kolm kuud ja selle järele olid töölised jälle ilma tööta. Nii on see arw, mis Narwa kohta ette toodi — 70 töötajalist — liig väike, minu arwamise järele on igatahes Narwa linnas 1.000 töötajalist ehk isegi paar tuhat töötajalist. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kui palju neile töölisele makseti?) Töölised said sada marka päewas palka. (Naer paremal pool. Wahelhüüed: Ah nii! Kolmas tuleb ja ütleb 150 marka!) Ei wabandage, ma eksisin, mitte kõik ei saanud 100 marka, päewapalk oli küll määratud 100 marka, aga nad töötasid tuhande wiisi ja said sellega 180 marka tükitöö pealt, kuid päewapalk oli määratud 100 marka ja seda nad said selle läbi, et see oli omawalitsuse ettewõte, nimelt Wiru maakonnawalitsuse ettewõte. (Wahelhüüe paremalt poolt: Aga Hansen ütles ju 34 marka!) Ma toon siin ainult faktilised andmed, eraettewõtete kohta ma ei tea midagi ütelda.

J. Wanja (kom.): Mina ei waidle sugugi selle wastu, kui kristlikul erakonnal tõesti awalik hääl ütelda laseb, et tema täiesti selle wastu on, et töölisi kurnatakse ja et meil töölisi ilma tööta elada lastakse, ja et nad selle poolt on, et töötajatele peab abiraha andma. Kui aga nüüd siin ette heideti, et pahempoolsed terawaid ütelusi parempoolsete kohta tarwitawad, siis ma usun, et see on teile weel vähe. Kui teie ette heidate, et meie seda eelnõu puudulikult oleme kokku seadnud, siis teil on ju ometi võimalus, kui teie südametunnistus ka seda nõuab, töölise olukorda parandada. Miks teie südametunnistus seda ei nõua, et teie parema seaduseelnõu wälja töötaks, teil on ju selleks võimalus, on teil ju rohkem liikmeid, kui meil, ja teie pead töötawad ka rohkem sel alal, kui meil, on teil ju vähemalt haridus nendes peades, meil seda aga ei ole. Mis nüüd sellesse puutub, et teil tarwis ei ole töötajaliste eest hoolitseda, et neid vähe on, siis peaks see teile küll häbiks olema, et teie isegi nende üksikute töötajaliste eest hoolitseda

ei suuda. Teie peaksite seaduse wälja töötama tööbörse kohta, peaksite tööbörse niisuguseks tegema, et ta tõesti midagi ära teha suudaks, ja siis waadake, kas see tööbörse näitab weel neid andmeid, kui praegusel juhtumisel. Kui nüüd töötajaline ennast sinna tööbörseesse registreerima läheb, siis ütlege vähemalt mis otstarbeks, kas selleks, et asjata aega wiita, wõiks ju tööline enne kusagil tööd otsima minna, kui seal tööbörse ukse ees aega wiita. Ja mis seletust tööline sealt tööbörsest saab? Muud ta ei saa, kui söimamist, et töötajaline nii väga kohmakalt preilidele ligi läheb ja wõib olla kogemata mõnele preilile jala peale astub. (Naer.) Wõtke ometi wae waks ja töötage töötajaliste kinnitusseadus wälja, ehk sundige vähemalt komisjoni seda tegema, kui teie seda teha ei taha. Ma olen kindel selle juures, et tööbörsest saaks asutust luua, mis wähegi õigeid andmeid näidata wõiks. Sel juhtumisel nüüd, et need walitsuse andmed, mis siin ette toodi, õiged ei ole, ja teie neid andmeid ei usu, mis mina siin esitan, siis pean ütleva, et meil ka võimalus on seda töötajaliste arwu kindlaks teha, nimelt ametiühisuste kaudu, kes ka töölisi registreerivad, kes ilma tööta on, aga teie ei usu ka neid. Kui nüüd siin waele hüütakse, et meil maal töölise puudus on, siis seda ei peaks meil Eestis küll mitte räägitama, sest siin seda ei ole. Kui teie nüüd ütlete, et töölise puudus on, siis olge head, ütlege ka, missuguse palga eest puudus on, kas on mõistliku palga eest ka töölise puudus? Pidage enda põhiseadusest kinni ja hoolitsege põhiseaduse täitmise eest, et igal kodanikul inimesewääriline ülewõitamine peaks kindlustatud olema. Siis ütlege, kas teil sel juhtumisel ka töolistest puudus on. Ma ütlen igatahes mitte, ja kui wähest puudus on, siis ehk põhja-armeelastest, sest Eesti töolist teie tööle võtta ei taha. Herra Laidoner tähendas, et meie igasuguse järsu pöörde wiisiga ei wõi hoolitseda puudustkannatajate eest. Mina tahaks teada, missugune olukord siis weel parem peaks olema, on teil ju kõige parem allikate sissewoolamise aeg. Teie wabrik eriti, herra Laidoner, toob õige hästi sisse ja puudujääki seal olnud ei ole. Aga kas Teil sellest ka wähegi juttu on olnud, et töölisele palka juure lisada. Ei, hoopis wastupidi. Herra Laidoner'i wabrik oli esimene, kus tükitöö protsent vähendatud ja trahwitabelid olid ka kõige karedamad, kõige suuremad trahwimäärad ka niisuguste asjade eest, mis teistes wabrikutes sugugi

ette nähtud ei olnud. Jah, trahwisid määrata töölistele, nende palkasid vähendada, seda Teie wõite, aga mis Teie siis teete, kui Teie tööstus üleüldse seisma jääb, selle tõttu jääwad ka teie sissetulekud väikemaks, millega Teie siis tööliste eest hoolitsete? Ja siis peate ütleva, olge head, töölised, wõtke walitsus oma kätte. (Naer.) Praegu on Teil weel wõimalus tööliste eest hoolitseda, Teie wõite selleks oma wäljaminekuid vähendada. Teil läheb nii kui nii liiga palju wälja. Teie sissetulekud on nii suured, et Teie ütelda ei wõi, nagu ei saaks Teie seda teha. Teil on wõimalus kõiki elumõnususid maitsta ja Teie jaoks on need kabareed ja cafe restoraanid olemas, meie neid ei saa tarwitada ega ka tahagi tarwitada. Andke meile palk, mis meile elamist wõimaldaks ja kui teie sellest ei taha anda, mis Teie ise sisse wõtate, siis pange neile restoraanidele rohkem maksu peale, aga tööliste eest peate hoolitsema. Teie olete enestele küllalt mõnususid saanud soetada ja mul on juba ennem kord juhus olnud Teile meele tuletada, et see tööliste saawutus on. Mitte Teie ise ei ole lahinguwäljal olnud, waid need olid töölised ja igatahes on suur protsent langenutest töölised, kes selle eest hoolitsesid, et Teil nüüd mõnus elu käes oleks. Herra Piip kõneles siin, et paradiis alles tulema saab, kuid seda paradiisi meie ei oota. Teda ei ole, ega ei saa ka tulema meile, töölistele. Teile, wõib olla, saab ta weel tulema, kui Teie rohkem sisse saate seada tööliste kurnamise süsteemi, kui Teie läbi saate wiia trahwitabelid ja palkade vähendamised ning tööpäewa pikendamised. Wõib olla, wõite siis, kui see kõik käes on, täie õigusega paradiisist kõneleda.

J. Soans (kom.): Mul jäi weel midagi ütelda. (J. Laidoner (põl) kohalt: Ütelge aga südame pealt wälja kõik!) Siit kuulsin ma, et põllumehed kaebawad, et meil maal töölistest puudus olla. Ma tean ka seda, et tööliste puudus on. Näituseks: kui teil juhtub suwel ilus ilm olema ja teil on tarwis heinaloog üles wõtta, siis on kas wõi 50 töolist waja ühe päewaga ja seda ei ole muidugi wõimalik maal saada. Siit wõiks siis järeldada, et tööline peaks mõne herra pastlate sarnane olema, mis seal naela otsas seisawad senni, kui ta siit koju läheb ja siis nad põllu peale minnes jalga paneb ja mis tal alati, kui tarwis, warnast wõtta on. Aga tööline ei saa mitte pastlatena naela otsas seista, waid tööline peab ühest kohast teise käima ja otsima, kust tööd saab.

Siis teisest küljest. Niisugune inimene, kes lapsest saadik on wabrikus tööd teinud, kui ta saab korruga wabrikust lahti, ei saa mitte melsa puutööd tegema minna: tal ei ole sellekohast riiet seljas, ega sellekohast saabast jalas. Peale selle, kui teie wõtate metsast mõne töölise ja tahate teda masina juure ametisse panna, siis ei saa tema sellega mitte walmis; niisama ei saa ka wabrikutööline, kes lapsest saadik ainult wabrikus on olnud, puusaagimise ja heinaniitmisega walmis. Teie naerate siin ja ütlete, et töötatöölisi ei olla, aga waadake, kuidas meie wabrikud iga aastaga töölisi vähendawad. Kuhu jääwad need töölised? Need on tõesti töötatöölised. Waatame, näituseks, siin Tallinnas. Tema on eestkätt pealinn, aga waadake, siin paljasjalgne poisikene müüb uulitsanurgal ajalehti, niisama ka need räbalates lehemüüjad naised peawad päewad otsa uulitsanurgal seisma, aga linnawalitsus nõuab selle eest, et nad seal oma lehti müüwad, 190.000 marka maksu. Ma olen käinud wäiksemates linnades, näituseks Pärnus, seal ei ole ühtegi lehemüüjat uulitsal, kõigil on oma kioskid, kus nad lehti müüwad, aga Tallinn on pealinn ja ta ei ole weel niikaugele saanud, et hoolitseks töötatöölise eest. Mul oli juhtumine minewal talwel Narwas käia ja seal nägin ma, et tuisuse ilmaga käib räbalates inimene mööda jõe äärt ja murrab ohakataksid, et pliidi alla neist tuld teha ja endale mõnda kartulit keeta. Kui sellest rääkida, siis naerate teie ja ütlete, et asi ikka nõnda hull ei ole, aga wõtke waewaks ja tulge tööliste korteritesse, siis teie näete, et need inimeste waimud on, kes neis kuradi keldrites räbalate sees ümber liiguwad. Siin on niisuguseid herrasid olemas, kellel on 10—15 toalised korterid käes ja niimoodi on pidanud töölised omal hinge sees pidama. Nii on siis teil enam, kui päewaelge, kuidas asi seisab ja kui teie seda uskuda ei taha, siis käige tööliste korterid läbi vähemalt siin pealinnaski ja siis näete ka juba küllalt. Ma käisin suwel Narwas, kui wabrik seisma jäi. Wanad inimesed, kes wabrikus töötasid, kes lapsest saadik seal olid tööd teinud, olid wabriku haigemajas. Kui wabrik seisma jäi, wisati nad haigemajast wälja ja mingi nüüd see inimene, kus ta oma elupäewad wabrikus on töötanud, nüüd, kus ta wanaks ja haigeks on jäänud, kus tahes. Ja kuhu läheb niisugune inimene? Niisugused juhtumised on meil ja meie oleme neid näinud.

E. K ä g u (kom.): Siin karjutakse, et meil ei ole tööpuudust, waid meil on töö-

liste puudus. See on nüüd kindel, mis siit räägitakse sellepärast, et meie hallparunid on wõtnud omale niisuguse eesmärgi, et nemad on hakanud Eesti töölisi täiesti boikoteerima. Nemad neid enam tööle ei taha wõtta. Wõtame näituseks Narwa linawabriku. Seal töötab minewa kuu alguni 200 hoowitöölisi, meie oma riigi alamad, s. o. Eesti kodanikud. Nüüd aga wõttis wabrikuwalitsus omale eesmärgiks, — sest et Eesti töölised mitte küllalt head ei ole, et nemad ajawad küüneed wastu ja tahawad rohkem palka saada, et endale paremaid elutingimisi wõimaldada, — neid kõiki lahti lasta ja korjas nüüd need Jude-nitschi ja Balahowitschi jätsid kokku, mis Eestisse on jäetud ja pani nad 80 marga eest päewas tööle. Kus on aga praegu need palgamäärad, mis Riigikogu poolt wälja töö-tatud? Kui ma ei eksi, siis on mustatöölise palk wäljaspool wabrikut 160 marka, kuna aga seal täiesti pool maha tõmmati. Kus on meie seadusandjad asutused siis, kui niisuguseid tükkä tehakse? Walga ümbruses töötawad praegu ka kõik põhja-armee kor-puse jätsid. See on täiesti oma tööliste boikoteerimine. Teie karjute, et meil on tööliste puudus, aga see on sellepärast, et teie ei taha neid wõtta, wõtate ainult need, kes teewad 20 marga eest tööd, ohwerdawad täiesti oma wiimase jõu, mis neil on, selleks ta ohwerdab oma wiimase elutilga. Niisama oli ühes päewalehes pilt, kus Ameerika dollarikuningad kauplewad töö-lisi. Niisama teete ka teie, teie tahate äärmisele seisukorrale minna. Põhiseaduse § 25 ütleb, et riik on kohustatud töötatöölise eest hoolitsema. Kellele olete teie need paragrahvid teinud? Kas tööliste wõi iseendale? Ütlen, et teie ainult oma kaugaste kaswatamiseks waewa näete ja töölisi rõhute. Nende andmete põhjal, mis täna töökaitse komisjoni poolt sisse tulid, on meil Eestimaal kõigest 1502 töötatöölisi. Heakene küll, mina wõtsin nende andmete kogumise enda kätte. Käisin meremeeste liidus ja leidsin, et seal on 200 töötatöölisi ja metallitöölise ühisuses 300 töötatöölisi, kes on registreeritud. Niisama on teistes ühingutes. Peale ameti-ühisuste liikmete on weel palju teisi töötatöölisi. (W a h e l h ü ü e: Neid ei ole!) Ärge ütlege, et ei ole. Naeruwääriliste mõtetega ärge wälja tulge. Narwa linawabrikus, kus enne sõda töötas üle 300 töö-lise, ei ole enam tööd, kuna töölised ei ole ennast sisse registreerinud. See oleks ainult oma jalanõude kulutamine, sest et börse kaudu on wõimatu tööd saada. Ma ei

eksi, kui ütlen, et meil üle 40.000 töötatöölise on. Tehtagu niisugune börse ja niisugused wõimalused, et inimesed ennast registreeriks. Teie loete ainult neid töötatööliseks, kes sadamas ringi hulguwad, puss hõlma all ja kirwes käes. Tööline, kes niisuguseid tükkä ei tee, wisatakse uulitsale ilma mingisuguse abita. Riigikogu läheb puhkusele ilma et tal mingisugust muret oleks oma ülespidamise eest. Pühad seisawad praegu silmade ees, mis ütlewad aga need töötatöölise perekonnad, kellel ei ole pliidi alla puid panna ega leiwasuutäit suhu pista. Tuleb niisugune inimene minu juure, minul temale midagi anda ei ole. Tuleb ta aga teie juure, siis antakse temale jalaga pihta. Niisugused nähtused on täiesti õiged ja põhjendatud, et inimene läheb selle juure, kellel krae kaelas on, omale ülespidamiseks raha paluma; seal wõetakse aga kepp ja antakse temale kuklasse. Niisuguste asjade peale ei pööra teie aga sugugi tähelepanu. Minu kõht on täis, tehke minu pärast, mis tahate, aga kus on teie lubadused? Eesti wabariigi loomise ajal ütles Pitka: „Wennad, loome wabariigi!“ Aga kus on nüüd see mees jäänud? Nüüd jookseb see mees mööda pordu hoowi rewolwer käes üteldes: „Ma lasen teid maha kui koerapoegi!“ Nii olete teie kõik, kui teil on tarwis oma kaukaid kaswatada. Aga saab aeg tulema, kus Eesti tööliste-klass neid seadusi maksma paneb.

J. Tõnisson (rh.w.): Austatud Riigikogu liikmed! Nüüd oleme kõik need tunnid kuulnud sõimu ja sajatamist, aga need inimesed, kes siin müristawad tööliste-klassi nimel, ei saanud kõige selle aja jooksul ette tuua oma kawatsusi. Nüüd alles wiimasel koosolekul teete seda arwatawasti selleks, et te sõpradel teada oleks ja et kõneldaks kõigis tööliste majades, kuidas nende mehed siin wahwasti wõitlewad. See wõitlus on kõik silmakirjalik. Teie olete siin kuulnud, kuidas walitsus on katsunud seda töötatöölise küsimust lahendada ja nende eest hoolitseda, kes abi tarwitawad. Sedawiisi 10 miljoni wälja wisata, oleks wilets abinõu tööta olekut kaotada. Teistes maades, kus ei ole küllalt demokraatlik walitsuse wõim, ollakse kitsi abirahade määramises. Rootsis, kus on sõtsiaalne walitsus, on 37 miljoni krooni suurune krediit töötatöölise toetamiseks määratud. Kas teie arwate, et seal loobitakse raha uisapäisa wälja, seal olid waremalt wälja töötatud abinõud, et abirahasid töötatöölisele wälja jagada. Kõige peale

waatamata oli jagamine raske. Tööliste organisatsioonid hoolitsesid ise selle eest, et mitte logelejad ja sihilikult ajawiitjad abi ei saaks. On küllalt neid, kes katsuwad ilma tööta oma päewi mööda saata. Kõik see kuritarwitus peab kõrwaldatud saama, mis kaswatab töö põlgtust. Kui meie tahame asjale hoogu anda, ilma et meie jõud demoraliseeruks, siis ei tohi mingisuguseid kingitusi teha. (Wahelhüüded pahemalt poolt.) Ma nüüd nende tühjade sõnade peale ei reageeri. (Kära pahemal pool.) Ma ütlen, kui meie tahame anda asjale õige kaju, nii et sellest tõesti kannatajatele abi saaks, ilma et see rahwa töötahtmist demoraliseeriks ja häwitaks, siis peame kindlate määruste abil seda korraldama ja ei mitte uisapäisa kingitusi tegema. (Kära pahemal pool.) Selles mõttes arwan ma, et kui siin tõesti õigel arusaamisel oldakse, kuidas töötada seisukorra kasuks ja tööliste puuduste kõrvaldamiseks, siis ei tuldaks mitte sihikindlate liialdamistega esile teiste kulul ja ei katsutaks kihutuskõnedega oma sõpradele meelehead teha. Kõlawate sõnade ja enese kiitusega tahetakse praegu jõuludele wastu minna, et siis sõbrad teaksid, mis head kõik need tahtnud neile anda, kui mitte parempoolsed wastu ei oleks seisnud. Kahtlemata peame meie oma ühiskondlist ja sotsiaalset hoolekannet korraldama, aga mitte lõöksõnadega, waid sihikindla seadusandlise töö abil ette walmistama ja ei mitte ühel koosolekul, waid selleks peab tööd tegema pikema aega. (E. Kägu (kom.): Olge head, meid on kolm tükki, teid aga kakskümmend kolm. Aidake tööd teha!) Teid võib ka üks olla, ja kes on selles süüdi?

J. Wanja (kom.): Kui ette heidetakse meile, et meie tühje sõnu teeme nüüd, kus teil kibedasti on tarwis puhkusele minna worste sööma ja et meie ei esitanud seaduseelnõu ennemini, siis tähendan, et teie olete juba kolm aastat walitsenud ja mitte aega leidnud tööliste midagi pakkuda. Nüüd vähemalt kohustage töökaitse komisjoni, et see midagi teeks ja kui teie arwate, et meie ainult kõlawate sõnade pärast nüüd pühade eel seadusega esineme, siis tähendan, et oleme tööliste kasuks sellest ajast saadik töötanud, kui siia tulime. Teie ei ole aga kolme aasta jooksul üleüldse püüdnud ja tahtnudki tööliste midagi teha. Kui nüüd arwate, et meie wale andmeid ette toome, siis tooge teie tõelikumad asjaolud ette. Kui teie demokraatlikud olete, siis

tehke Rootsi eeskuju järele sedasama ja meie ei tule teid tülitama nii terawate sõnadega ja mittewastuwõetawate seaduseelnõudega. Juba kolm aastat olete ainult oma huwide eest wäljas ja seda kaitsnud, töölisi olete lasknud niikaugemale minna, et nad on sunnitud teid tülitama terawate ütelustega ja demonstratsiooniga. (J. Hünerson (põl.): Selle eest antakse kulda!) Teie saate kulda, aga meie peame endi suud puhtaks pühkima. Meil ei ole wõimalust kusagilt kulda saada allikate puudusel, selle wastu aga teil, ja kui Eesti maal wähe kulda on, siis on sahkerdamiseks piir sinna lahti, kust kulda saab. Kui ette kantakse seda, et kuritarwitusi võib abiandmise juures ette tulla, kui kiires korras puudulik seaduseelnõu wälja töötatakse, siis wõite kartuseta olla, sest et kuritarwitusi tööliste ridades palju vähem on, kui teie asutustes, näidake üks endi asutus, kus seda ei ole, sellepärast et teil kindlat korda ei ole, kuna see meil ametiühisustes on. Kui siiski arwate, et see meil juhtuda võib, siis wastutab selle eest ametiühisus. Teil ei ole weel seadust wälja töötatud, mis kuritarwitused ametiasutustes wõimatuks teeb. Kui meil kuritarwitusi on, siis on sellepärast, et tööliste seisukord liiga wilts ja kuritarwitustele sunnib. Töölisel pole aega minna kusagile panka ehk kassat rõõwima, tal ei ole ka seda tarwis, kui aga ära elatud saab. Teie kohtuasutused mõistawad süüdi sellepärast, et kuritöö tehtud aga selle peale ei pane mitte rõhku, kas on see inimese sissejuurdunud wiga või on see wälja arenenud kitsastest elutingimistest.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär **J. Bergman**.)

L. Johanson (sd.): Herrad parempoolsed on üles astunud ja ette heitnud pahemale tiiwale, et need seaduseelnõuga esinewad, mis küpset laadi ei kannu. Kas siis need wäited, millega herrad parempoolsed täna esinenud, kõik sarnased on, mida võib wõtta kui tõsiasja? Kuidas võib tõsiasjana wõtta seda wäidet, et Eestis ei ole weel masselise tööpuudusega tegemist, kuigi meil majandusline elu niisugune on, et tööpuudus siiski ähwardab? Kas need herrad teawad ka seda, et riigi walitsemise tarkus peab sinnapoole juhitud olema, et tööpuudus ei tohi kunagi masseliseks kujuneda, mille kaasas katastroofid käiwad. Kui nüüd tuldaks ja wäidetakse, et meil ei ole tööpuuduse kui masselise nähtusega tegemist, siis hoitakse silmad kinni tõsi-

asjade eest. Kuigi ettepanud seaduseelnõu puudulik on, siis ei waidle parempoolsed mitte sellepärast tema wastu, waid siin katsutakse wormiliste põhjuste taha oma poliitilist meelsust warjata. Kuid see warjamine on asjata. Wiimane Riigikogu istungjärk lõpeb sellega, et tööpuuduse küsimus, mis teraw, on arutusel. Aga tuletaga meele, millega algas see istungjärk ja mis on punase niidina walitsuse tegewusest läbi läinud?! Wõtke waewaks kokku arwata, kui palju miljonid walitsus on wälja andnud majade ostniste peale, tarwitades Riigikogu sõnakuulelikku enamust. Waadatagu ja katsutagu juurdleda, kas oli alati tarwis anda neid miljonid wälja majade peale. Kõige selle juures ütleb walitsuse esitaja, et walitsus peab majadest rohkem maksuma, kui eraisikud. Sellega on kujunenud majade ostmine abiandmiseks majaomanikkudele: nemad saawad suuri summe riigikassast. Kui on aga jutt töötatööliste abiandmisest, wõi emade kaitseseadusest, siis öeldakse: „tooge andmeid!“ Ehk wõtke tänane koosolek, kus haridusminister tõi ette, et tema kabinett peab olema euroopalik ja on tarwis sinna sohwad sisse muretseda ja selle muretsemiseks määrati wanade kooliõpetajate toetamise rahast summa. Nii osteti haridusministri kabinetti pehme mööbel, kuna meie kaua töötanud wanad kooliõpetajad nälgima peawad. Selle kohta ütles haridusminister, et ei ole õige, et neile tuhat marka on määratud, neile määrati isegi 2.000 marka abirahaks. 2.000 marka määrati abirahaks inimestele, kes 20 kuni 30 aastat koolipõllul töötanud on ja selle abiraha määrajateks olid herra nende laagrist, kes praegu siin istuwad ja sellegi seaduseelnõu wastu on. Teie ei saa meid aga mitte uskuma panna, et selle seaduse puudused põhjuseks on, et teie teda wastu wõtta ei taha, waid siin on tegemist poliitiliste waadetega ja tahetakse nende puuduste ettetoomisega lihtsalt oma halba südametunnistust warjata. See seisukoht tuli selgemini ilmsiks emade kinnitamise seaduseelnõu arutamise puhul. See seadus on täitsa maha maetud ja ma ei usu, et ta siin ka tulewal aastal ka sel ajalgi arutamisele tuleb, kuna ta juba oleks pidanud Asutawa Kogu poolt wastu wõtama. See on seadus, mis riigile suurt kulu juure ei too ja mida oleks pidanud ammugi maksuma pandama, kuid teil walitseb enamuses eitaw waade sotsiaalsete seaduste kohta, ning katsutakse kõrwaldada ja eemale hoida kõiki seda, mis tööliste abiandmisesse puutub. Mis aga puutub wälja-

minekutesse parempoolsete kasuks, siis rutatakse seda kohe kasutama. Kas teie ei tuletakse mitte meele wõlgujäetud rekwiisitsiooni nõudmiste tühistamise määrust. Tuletage meele pärandusmaksu seadust, mis alles tänasel koosolekul tagasi lükati. Sellest kõigest on selge, missugune waade meie parempoolisel enamusel ja walitsusel üleüldse sotsiaalsete seaduste wastu on. Mis nüüd puutub ühekordsesse abisse, siis toodakse ette wastuwäiteks, et selle tarwitusele wõtmise juures sünniwad ühed ehk teised wäärnähtused ja woiwad kuritarwitused ette tulla. Kuid mõne wäärnähtuse pärast ei tohi omeli terwet asja eitada ja ühekordne abiandmine töötatööliste ei ole mingisugune eriline nähtus meil, waid seda on olnud ka teistes Euroopa riikides. Kui nüüd öeldakse, et pahempoolsed ise seda asja ka küllalt tõsiselt ei wõta, siis ei saa ka sugugi eitada seda walepaatost, millega parempoolsed esinenud on. Sotsiaaldemokraadid on oma seisukoha awaldanud ja teatanud, et nemad esinewad seaduseelnõuga tulewal istungjärgu algul ja ei leia nüüd põhjust selle küsimuse wastu hääletamiseks. Mis puutub nüüd selle küsimuse töökaitse komisjoni andmisesse, siis ei leia mina seda mitte otstarbekohase olewat, sest töökaitse komisjon ei taha mitte selle töö juure asuda ja kuigi temale mingisugune termin määrataks, ka siis ei saa tema seda mitte teha, kuigi see tal ka võimalik oleks. See küsimus, mis siin on üles tõstetud, nii kui ka kõik teised kinnitamis-küsimused, tõusewad teie silmade ette, kui kodukäijad nüukaua, kunni nad ükskord lahendatud saawad. Mina usun kindlasti, et ka Eesti riigis kord aeg tuleb, kus otstarbekohased seadused maksuma pannakse ja kui seda praegune walitsus ei tee, siis saab rahwas ükskord niisugused esitajad walima, kes neist küsimustest aru saawad ja kes kitsaid kihihuwisid taga ei aja.

J. Piiskar (is.): Rahwasaadik Tõnisson pidas täna samalaadilise kõne, kui Asutawa Kogu päewilgi, mida mitte üksnes Toompeal, waid ka Narwa maanteel kuulata wõis. Tänesel koosolekul oli see igatahes üks kärarikkam moment ja asjata oleks herra Tõnisson'il tulla pahemale tiiwale ütlema, et teie teete tühja kõne. Peab ütlema, et just rahwasaadik Tõnisson'i kõne oli tühi kõne, sest kui walitsewa erakonna liige ei oleks ta pidanud esinema mitte sõnadega, waid faktidega. Mis tehti siis õieti sel ajal ära, kui herra Tõnisson peaminister oli ja mis on tehtud nüüd, kui

herra Tõnisson'i erakond walitsemas on? Herra Tõnisson ütles ainult, et tol korral olla temal olnud mingisugused kawatsused. (J. Tõnisson (rhw.) Mille pärast need põllumehed karjusid? Käteplagin paremal pool.) Waadake, kuidas herrad põllumehed käsi plaksutawad ja teie tegewust hindawad. Kui nad siis „karjusid“, siis oli see ainult poliitiline wõte. Ma tuletaksin herra Tõnisson'ile meele tema ütelse peale, et kus teie senni olite, nüüd jõululauapäewal tullakse weel küsimusega, sadamatehaste streiki omal ajal, kus herra Tõnisson pani lihtsalt rusika peale, et ei tohi streikida (J. Tõnisson (rhw.). Eit tohtinud ka streikida. Sadamatehased streigiwad, küll ma näitan! Naer). Ja siseminister Einbund asus töölisi eksporteerima. Waadake, nii olete teie töölisteküsimusi lahendanud ja siia tulete Teie ainult kõrget kõnet pidama ja käsa lahutama, ilma mingisuguseid andmeid ja kawa ette toomata. Mina arwan, et endisele peaministrile ei ole sarnane esinemine mitte näojärele. (Naer). Ja see esinemine iseloomustab terwet seda poliitikat, mis Teie siimaani olete ajanud. (J. Tõnisson (rhw.). Kulla mees, ma ei taha Teiega waidlema hakata!) Waielge, ja näidake, mis Teie tõesti olete teinud. Aga kui Teie ütlete suuremeelselt, et Teie meiega waidlema ei hakka, siis jääb sellest niisugune mulje, et Teil ei ole andmeid, millega waielda. Argumendid, mis siin ette on toodud, ühelt poolt herra Laidoner'i ja teiselt poolt herra Tõnisson'i poolt, on ikka ühed ja needsamad, et abirahaandmine oleks ju hea asi, aga meie rahaasjandus ei kannu seda wälja, meie tööstus ei kannu seda wälja jne. jne. Selsamal ajal rõhutate teie ka alati, et elame erakorralistes aegades ja erakorralistes oludes, mispärast ei saa täita tööliste nõudmisi. On see seisukoht siis õige? Et siin selgusele jõuda, siis waadeldge wabrikute ja tehaste aruandeid ja tuletage meele, et üks kodanline leht ütles alles neil päewil, et meil wabrikud töötawad poole ja isegi weerand tööjõuga, kuna aruannetest igalpool puhaskasu silma paistab. See kodanline leht ütles otsekohe, et Öhtu-Euroopas, kus niisamasugune kapitalistline kord on, seal ei leita mitte wõimalusi, et wabrik, kui ta täie auruga ei tööta, wõiks puhaskasu anda. Herra Laidoner'gi ütles ükskord enne, et Eesti tehased töötawad rasketes oludes, sellepärast et nad mitte täie tööjõuga ei tööta ja et selle tagajärjel saadused lähe-

wad kalliks ning töötingimised halwad on. Aga nendes halbades tingimistes osatakse siiski suuri diwidente saada, osatakse kümned miljonid puhaskasu saada. Ei ole üht ainust tehast näidata, kes kahjuga töötaks. (Hüüe paremalt poolt: See ei ole õigel!) Teie wõite pärast mind kõnelelda ja andmetega tõendada, kuidas siis lugu päris on. Aga wõtke „Riigi Teataja“ ja teie ei leia seal ühtegi aruannet, millest oleks näha, et mõni tööstusasutus kahjuga oleks töötanud. Teie kasutate seda rasket aega selleks, et suurt puhaskasu saada. Ma oleks aru saanud, kui teie kahju pooleks oleks teinud, kui tööstusasutus oleks wõtnud oma kanda need suured kahjud, mis erakordsetes aegades harilik nähtus, sel korral oleks siis ka arusaadaw olnud, kui palgad poleks täiesti wastanud elatismiinumumile. Kui aga suur hulk inimesi töötawad niisugustes tingimistes, et nad saawad oma tööga waewalt poole elatismiinumumist praeguste hindade juures, kuna wabrikandid selsamal ajal miljonid puhaskasu saawad, siis ärge tuldagu siia wehklema suurte liigutustega ja hääle kõwadusega töötatöölise küsimust lahendada. Siin peab tarwitusele wõtma tõsisemaid abinõusid.

Ma lähen edasi, öeldakse, et riik ei saa abi anda, sest riigil on suured wäljaminekud. Eelarwe on kinnitamisele tulemas, minewane eelarwe wõeti alles mõne kuu eest wastu. Miks ei lastud eelarwe puhul neid küsimusi kõne alla wõtta, et oleks saanud näidata tuluallikaid ja ka seda, mis-suguseid kulusumme tuleks wähenendada. Üks ajaleht arwas, et eelarwet ei ole sellepärast arutuse alla wõetud, et Riigikogus ei osatawat muud kõnelda, kui rumalusi. See on väga hea atestatsioon meie enamus-erakondadele. Aga ometi on see nii, et neid küsimusi ei saanud mitte puudutada. Kui teie eelarwe, kui sarnase wõtate, siis wõib seal igatahes sadasiid miljonid kärpida ilma, et isegi kodanlised herrad suudaksid ütelda, et nende riik sellepärast uperkuuti läheks. Ja kui see nii on, miks ei wõi siis töötatöölise küsimuse lahendamisele mitte energilisemalt ja radikaalsemalt asuda.

Teiselt poolt, herra rahaminister ütles, et sissetulekumaksust tulla tänawu ainult weerand sisse. Mis see tähendab? See tähendab seda, et jõukatele kihtidele, kust sissetulekud peaks tulema, on antud amnestia, ehk jõulukingitus. Herra rahaminister ütles, et nende summadega peab tulewa aastani ootama, aga kas kehwa töölisega ka oodatakse. Minge waadake neid, kes renteis praegu oma sissetulekumaksu mak-

sawad. Kas teie näete seal kümne ja saja-tuhandelisi maksjaid? Ei, seal on ainult need, kes oma viimased weeringud sinna peawad wiima, sest muidu on neil teine päew politsei-kaelas ja riisub neilt wõib olla wiimase penni. Aga suurte summade kohta öeldakse lihtsalt, et nad ei tule sisse ja asi on sellega. Ja, kui niiviisi maja peetakse, siis on arusaadaw, et ei ole raha mitte tarwitada sinna, kuhu teda kõige hädasemalt waja on. Aga ma kordan weel, et ei ole absoluutselt mitte midagi selleks tehtud, et neid summe sisse nõuda.

Kui herra Tõnisson nii väga kristliku moraaliga tuleb, et wilets on igasugune kingitus, sest seda tuleb ta sõnadest välja lugeda, et see ei ole kellegi tööline, kellele kingitust tarwis on, et ükski tõsine kodanik kingitust wastu ei wõtagi, siis on seda mõtet juba ammu niiviisi korutud. Siin ei ole aga mingisuguse kingitusega tegemist. Töötatöölise toetamine ei ole mitte mingisuguse armuanni küsimus. Töölised ei ole tulnud kunagi armuandeid nuruma, waid töötatöölise küsimus on ühiskondline küsimus, mille lahendamiseks riigil teatawad kohustused peawad olema. Kui siin tullakse ja räägitakse kingitusest, mis töötatöölisele tuleks abirahana määrata, siis ütlen ma, et siin ei ole mitte kingitusega tegemist, waid siin nõutakse seda, mille peale töölistel täieline õigus on. Need inimesed ei palu mingisugust armuandi, waid nad nõuawad tööd ja korralist töötasu; nemad ei tule teie juure nuruma mingisugust kingitust. Meil aga tuleb walitsew kodanlus sellega välja, et ta töölise palka maha hakkab suruma. Siin tullakse seadusandliselt niisuguste ettepanekutega, et enesetgi pärast piinlik on kodus kaine peaga seda asja uuesti läbi kaaluda. Tullakse ette igasuguste wärdjatega, et aga ainult tööpalka maha saaks suruda. See on väga iseloomulik nähtus praeguse poliitika juures. Ma tuletan meele, et tahetakse esineda seaduseelnõuga, kus töölisi, samuti ka töös-tusasutusi mobiliseerida, tahetakse. Seda tahetakse ka rahuajalgi nii ütelda, proowiks teha. Sel juhtumisel kaotaksid töölised kõik kätewõidetud õigused ja muutuksid orjadeks; ka ei wõi nemad mitte sõnagi kaasa rääkida oma olukorra parandamiseks. Nii oleks meil tegemist orjapõlwe maksmapanemisega. Sellega saadakse hakkama, aga kui on tarwis töökaitse-seadusi, töölise kinnitamist ja töölisele wastawa palga määramist, siis asutakse hoopis wastupidisele seisukohale. Herra Tõnisson ütles, et Teie tulete nüüd jõulu

eel oma nõudmistega. Jah, seda teeme meie, kui on tarwis töölise olukorda parandada.

Imelik on weel see, mis siin räägitakse kuritarwitustest, mis ette wõida tulla tööliste abiraha väljaandmise juures. Kas herra Tõnisson teab ütelda, missugune see kuritarwitus oleks wõrreldes, näituseks, walitsuses senni ettetulnud kuritarwitusega, mis Eesti riigis üleüldiselt maad on wõtnud. Et ajaleheweergudel kirjutused kuritarwituste üle ära on kadunud, see ei tähenda weel seda, et neid enam ei ole, waid see on sündinud wist sel põhjusel, et neid ei taheta awaldada, wõi on riigikontroll selles asjas oma näpud ära kõrweetanud, et ei julge enam riigiwargaid püüdma minna. Nagu Eesti kubermang piirituse ajamise poolest omal ajal esimesel kohal oli, nii on praegu Eesti riik üle maailma riigiwarguse poolest wist esimesel kohal. See väike summa, mis tööliste toetuseks läheks, ei wõimaldaks mitte $\frac{1}{100}$ osagi nendest kuritarwitustest, mis üleüldse Eesti riigis praegu ette tulewad. Meil warastatakse isegi majad ja wõib olla riigiosadki ära. Herra Tõnisson ju rõhutas isegi arupärimise puhul kohtuwõimude peale surwe awaldamise asjas, et korrupsioon olla üleüldiselt maad wõtnud.

Kui tagasi tulla majandusliste küsimuste juure, siis peab küsima, kui palju on meie kodanlised ringkonnad töölise elu normaalsemaks muutmiseks ära teinud? See ühelt poolt, ja teiselt poolt, kui minna maatöölise juure, siis näeme, missuguses wiltsuses nad elawad ja missugused ime-lood ette tulewad. Ma tean isegi kohti, kus kõhutäie eestki ei ole inimesi tööle wõetud. Ja seda tuleb ette ka jõukamateski waldades. Iseäranis wanemad töölised maal ei saa lihtsalt tööle minna sellepärast, et keegi neid ei wõta ka kõhutäie eestki. (Chr. Arro (põl.): Nad ei tule tööle!) Ma wõin ütelda herra Arro'le, et just Abja wald esimesel joonel seda praktiseerib. Ja sel ajal kõneldakse, et ei olla tööpuudust. Tööliseküsimuse lahendamiseks ei aita see kaasa, kui siin tullakse ainult kõrgeid sõnu tegema ja käsa lahutama. Kui öeldakse, et need esitised, mis pahemalt poolt tehtud, ei ole küllalt täielikud, siis näidake teie, kui täielikud teie oma esitistega olete ja kui kiires korras teie töölise olukorda suudate parandada. Senni on teie poolt ainult neid esitisi nähtud, mis töölise seisukorda aina halwemaks on teinud ja teewad.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Kui pahemalt poolt katsutakse tõendada, nagu oleks mina karjumisega tahtnud suurt küsimust ära summutada, siis ei ole mina kunagi alla andnud karjumisele ja ei ole seda ka täna teinud. Kõnelege teie, kui kõvasti teie tahate, ikka saan ma teist üle. (Naer). Mis puutub sellesse, nagu oleksid minu seletused, millega ma olen esinenud, ilma sisuta suurstamine, siis võin ma teile puhtast südamest ütelda, et mitte asjata ei ole Tõnissoni walitsuse vastu protesteeritud, ja iseäranis on seda teinud põllumehed. Minu walitsus on olnud sõjaaja walitsus, minu walitsus on olnud rahutegemise walitsus. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Teie sõdisite ainult töölistega!) No, mu herrad, kui teie oma pead weel rohkem oleks üles tõstnud, siis oleks ma teid weel pihuks teinud. (Üleüldine naer). Mina olen riigiwõimu kõvasti tarwitanud ilma pahemale wõi paremale poole hoidmata. Mina olen, Eesti riigi aate teenistuses seisdes, tõesti konta murdnud, sellepärast et seda oli tarwis. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Tööliste konta murdsite!) Kui teie wõtate kokku, misuguseid raskusi siis peale pandi ja kellele, siis teie näete, et see sündis suuremalt jaolt just laialiste rahwahulkade kasuks ja kaitseks, et kehwead ja waranduseta isikud mitte hädasse ja wiltsusse ei oleks langedud. See oli suur riiklise wõimu tarwamine suurte rahwahulkade kasuks. Nüüd ette heitma tulla, nagu ei oleks neil päewil midagi tehtud, see on sõnade loopimine. (J. Piiskar (is.): Teie pillute ainult sõnu!) Mina tuletan ainult tõsi-asju meele. Kui teil neist asjust arusaamist oleks, siis ei kõneleks teie mitte nõnda. Minul ei ole tarwis olnud kellelegi meeldida, mina ei ole tahtnud ka meeldida ja ei taha ka meeldida! Kui täna nii väga palju kõneldakse, et meil ei tehta midagi tööliste kasuks ja arwustatakse selle juures Wabariigi Walitsuse tegewust ja poliitikat, siis ütlen mina, et meie ei tohi mitte unustada ühte asja, mida meie peame silmas pidama, et raskustest üle jõuda. Meie peame tunnistama, et igaüks peab kõige pealt tööd tegema. Kui teie kõnelete tööpuudusest, wabrikute seismajäämisest jne., siis rõhutawad need jutud just seda, et meie peame töökorraldamise otstarbel weel palju rohkem tööd tegema, selleks, et midagi kätte saada ja ära teha. Meil tehakse liiga vähe tööd, meil on kõiksugu palga- ja kaitseesadused, mis on sihitud kaheksatunnilise töö-

päewa kaitsmise poole. Kuid meie ei tohi mitte ainult sõnada ületunnitöö vastu ja kuue-kunni kaheksatunnilise tööpäewa eest, kui meil kõik süled ja seljad tööd täis on. (J. Piiskar (is.): Andke inimestele tööd!) Minu arwates on niisugune hädaldamine, et meil ei olewat midagi tööliste heaks tehtud, täiesti üleliigne, kui silmas pidada, et meie peaksime weel rohkem tööd tegema. Kui tööliste organisatsioonid oleks katsunud walitsusega koos töötada waesuse ja kehwe seiskorra kõrvaldamiseks, mis raskele sõjaaegade järele on tekkinud, siis oleks wõinud meie edasi saada. Meie ei tohi mitte ainult anda, waid meie peame ka kuskilt wõtma, sest kui meie riigikassas midagi ei ole, siis ei saa meie ka mitte midagi teha. Meie tulumaksu wähene kokkuwõetud oleneb suurelt osalt just sellest ära, et meie tulumaksu protsent on liiga kõrge määratud. Just Tõnissoni walitsus on suurelt osalt niisuguse kõrge protsendi määranud, sest meie pidime arukordselt palju kokku wõtma. Kui teie üle 50% sissetulekust ära wõtate, siis sunnite teie kodanikka korralisest maksumaksimisest kõrwale hoidma. Probleemi põhimõtte seisab siin selles, et meie peame rohkem wäärtusi looma. Sellepärast on minu arwates tingimata tarwis töökaitse kõrwal tööd edendada ja elustada. Kui teie ühekülgselt süüdistate ja walitsuse tegewust arwustate, siis pidage silmas, et kõik peawad kõigest jõust tööd tegema, et raskustest üle saada.

O. Gustawson (is.): Herra Tõnisson ütleb väga õieti, et tema on konte murdnud. Kuid kelle konte on murtud? On murtud tööliste konte ja neid murtakse praegugi weel edasi. Edasi ütles Tõnisson, et tuleb ainult wõtta, aga ei tohi midagi anda. Peab otse imestama, et nii awalikult juletakse seda öelda. Kui wõtta kogu meie walitsuse wiimase aja poliitikat, siis ei ole see muud midagi, kui wõtmine ja wõtmine kehweamate käest, ilma et neile selle eest midagi oleks vastu antud. Kewadest peale on meil käimas sotsiaalsete wahekordade pehmemdamine, nagu herra Päts tähendas omis punktides. Siin räägitakse, et asjata olewat tulla nõudma abi töötatöölistele. Sarnase nähtuse kõrvaldamine, nagu on tööpuudus ja töötatööliste kaswaw hulk pidada sündima väga ettewaatlikult. Aga mina ütlen, et meie ei ole seda ettewaatlikku tööd ilmiski näinud, waid just wastuoks. Terwe see töö on sihitud selleks, et töölisi suruda kõige halwematesse tingimistesse. Kewadest peale

on eriliselt jõhkruusega käimas risticõda töörahwa wastu. Taheti tõmmata kaaki kaheksatunniline tööpäew, siis tulid wabrikandid uuesti, et maha kärpida töörahwa palka, mis suremiseks palju ja elamiseks wähe. Nad ütlewad, et meil töölised saada palka rohkem, kui nad jõuawad ära tarwitada. Tarwis 20% tööpalgast maha wõtta. Leitakse, et tarwis on trahwiraamatud wabrikuisse sisse sokutada. Herra Laidoner oli üks esimestest, kes katsus kõige terawamalt ja järsumalt oma wabrikutes trahwitabelid seinale lüüa seletades, et trahwiteel olla võimalik wabariigi lagunewat tööstust päästa. See operatsioon ei läinud temal sel puhul korda. Aga ei ole mingisugust kindlustust, et seesugune katse mõne aja pärast uuesti ei kordu. Sellest ei ole weel mitte küll, waid minnakse weel kaugemale. Sms Piiskar juba nimetas kurikuulust tööliste ja tööstuse mobilisatsiooni seadust, mis töölistele tahab asetada pärisorja seisukorda, — ja see pidada olema sotsiaalsete wahekorradade pehmendamine. Ent mis on see muud, kui otsekohene abinõu selleks, et igasugusel majanduslisel wõitlusel jalad alt ära lüüa, nii nagu herra Tõnisson streigil jalad alt ära lõi siis, kui ta riiki oli päästmas wiimase raudteestreigi puhul. Töölistele antakse üks hoop teise järele. Wõtke wõi haiguste wastu ja emade kinnitamise seadus. See maetakse maha komisjoni

selleks, et ta sinna jääks magama igaweks. (Wahelhüüeparemalt poolt: Seda olete Teie siin juba kümme korda rääkinud! Mära.) Teile peab seda ütleva sada ja tuhat korda. Ja ma kordan Teile, herra Laidoner, weel kord: Teie ütlete, et Teie tund töötatöliste seisukorra lahendamiseks ei olla weel tulnud. Ma ütlen, see Teie tund ei tule kunagi. Niikaua, kui Teie pukis püsite, jääb nii nagu on praegu: töörahwale näidatakse raudset rusikat ja pigistatakse tema kõri, aga ta kaitseks ei tehta absoluutselt midagi. (Mära.) Meie, töörahwas ise, oleme need, kes ka endid päästma peawad ja päästma saawad. (Mära ja wahelhüüded paremalt poolt: Ka Teie ei ole selles asjas midagi teinud ja Teiste ei ole seda ka loota.)

27. Koosoleku lõpetamine kwoorumi puudusel.

Juhataja J. Kukk: Sõna on Riigikogu liikmel Hansen'il. (Wahelhüü-

ded: Kwoorumi ei ole!) On üles tõstetud kwoorumi küsimus. Palun sekretääri koosolewad liikmed ära lugeda. (Sekretäär loeb.) Koos on 34 liiget. Ei ole kwoorumi. Lõpetan Riigikogu koosoleku. (J. Piiskar (is.): See on ainukene pääsetee!)

Koosolek lõpeb kell 9.50 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees Joh. Kukk.

Sekretäär A. Tupits.

Abisekretäär J. Bergman.

